

МИНИСТЕРСТВО НА ТРУДА И СОЦИАЛНАТА ПОЛИТИКА
АГЕНЦИЯ ЗА ХОРАТА С УВРЕЖДЕНИЯ

ул. "С. Врачански" №104-106
1233 София, България

факс: /+ 359 2/ 832 41 62

централа: /+ 359 2/ 931 80 95
централа: /+ 359 2/ 832 90 73

web site: ahu.mlsp.government.bg
e-mail: ahu@mlsp.government.bg

ОТЧЕТ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ПОЛИТИКИТЕ ЗА ПРАВАТА НА
ХОРАТА С УВРЕЖДЕНИЯ ЗА 2021 Г.

Съгласно разпоредбите на чл. 10, ал. 3, т. 3 от Закона за хората с увреждания, Агенция за хората с увреждания (АХУ) изготвя шестмесечни и годишни отчети за изпълнението на политиката за правата на хората с увреждания, които представя на Министъра на труда и социалната политика. В тази връзка АХУ се обърна към институциите с молба за конкретна и изчерпателна информация с данни към 30.06.2021 г. по въпроси от тяхна компетентност по отделните членове на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (КПХУ), както и за информация за планираните до края на 2021 г. мерки, свързани със спазване правата на хората с увреждания.

Политиката в областта на правата на хората с увреждания е свързана с универсалността, неделимостта и взаимната зависимост на всички права на човека и основни свободи и необходимостта на хората с увреждания да бъде осигурено пълното ползване на правата без каквато и да е дискриминация, прилагайки интегриран метод при управлението ѝ. В тази политика се прилага личностно ориентиран подход, който също така се основава на правата на човека и е насочен към осигуряването на пълноправното участие на хората с увреждания в обществото.

Тук по-долу предоставяме информацията, получена в АХУ от отговорилите на нашите писма институции - централни и териториални органи на изпълнителната власт по възходящ ред на членовете на КПХУ:

Член 4 „Общи задължения“

1. Министерство на здравеопазването (МЗ), 2. Националната експертна лекарска комисия (НЕЛК), 3. Национален център по обществено здраве и анализи (НЦОЗА) и 4. Национален осигурителен институт (НОИ) дават следната информация по този член:

През първото полугодие на 2021 г. беше финализирана промяната в Наредбата за медицинската експертиза в резултат на продължилите повече от две години обсъждания между експертите от Националната експертна лекарска комисия и териториалните експертни лекарски комисии, представители на различни национално представени организации на хората с увреждания, Министерство на здравеопазването и Националния осигурителен институт, касаещи отправните точки за оценка на трайно намалената работоспособност и на вида и

степената на увреждане в проценти. Периодично бяха привлечени чрез НЕЛК и специалистите от Експертните съвети по отделни медицински специалности.

Създаде се възможност за лицата с множествени увреждания, някои от които не са дефинитивни, да изберат по-благоприятния за тях вариант - да се освидетелстват за всички увреждания (дефинитивни и недефинитивни) с определен срок на инвалидност или да се освидетелстват само за дефинитивното увреждане, с пожизнен срок на инвалидност - избор, който до сега не съществуваше.

Горните промени станаха факт с обнародването на Постановление № 225 на Министерския съвет от 12 юли 2021 г. (ДВ, бр. 59 от 2021 г., в сила от 16.07.2021 г.).

През периода продължи и координацията с „Информационно обслужване“ АД по практическото прилагане и утвърждаване на Информационната база данни за всички лица, преминали през ТЕЛК/НЕЛК за установяване на трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане, въведена още през 2020 г., основна цел на която е улеснената комуникация на всички заинтересовани от медицинската експертиза страни, систематизиране на цялата информация, касаеща медицинската експертиза и осигуряване на оптимална база за осъществяване на контрол върху тази медицинска дейност. Все още продължава уточняването по редица въпроси, свързани с практическото прилагане на тази информационна система, както и усъвършенстването ѝ въз основа на взетите решения по тези въпроси.

5. МК През първото полугодие на 2021 г. не е идентифицирана необходимост от промени на нормативната база в областта на културата и не са предприемани мерки по нейното усъвършенстване.

6. НАП:

- Във Въвеждащото обучение, специализирана част за новоназначени и преназначени служители от функция „Обслужване“, дейност „Услуги за клиенти“ е включена тема относно обслужване на клиенти със специфични потребности, в която се разглеждат спецификите при обслужване и комуникация с хора с различни увреждания.

- През второто полугодие на 2021 г. е планирано провеждане на електронно самообучение на тема „Клиенти със специфични потребности - правила за общуване при административно обслужване“ в което ще вземат участие 1 000 служители от НАП, ангажирани с административното обслужване. Електронният курс е разработен в Системата за дистанционно електронно обучение на НАП от служител на агенцията. Целта на самообучението е да се придобият знания за правата на хората с увреждания, свързани с административното обслужване и да се усвоят знания относно правилата за общуване с клиенти със зрителни увреждания, слухови увреждания и други клиенти със специфични потребности. Учебно съдържание включва:

- права на хората с увреждания, свързани с административното обслужване;
- позитивен подход към клиентите с увреждания;
- правила за общуване с клиенти със зрителни увреждания, слухови увреждания и други клиенти със специфични потребности;
- добри практики при обслужване на клиенти със специфични потребности.

За подпомагане на ориентацията на клиентите в градска среда НАП поддържа актуална информация за достъпа на клиенти до салоните за обслужване. В сайта на НАП, в рубриката „Контакти“, за всеки офис е публикувана информация, предназначена за хората с увреждания, трудноподвижни и родители с детски колички. Тя съдържа подробно описание на начините, по които може да се достигне до офиса, местонахождението на рампите и подходите, брой

стъпала, които водят до входа и до помещенията за обслужване, упътване към табела за асистирано обслужване на хора в затруднено положение.

При разработването на новия сайт на НАП, разработчиците са се ръководили от правилата за достъпност, заложили в разпоредбите на Закона за електронно управление, Наредбата за общите изисквания към информационните системи, регистрите и електронните административни услуги и хармонизирания стандарт EN 301 549 V2.1.2 (2018-08).

В партньорство с външни експерти продължава работата по разширяване на възможностите за достъпност на сайта, чрез специален софтуер за незрящи или хора с нарушено зрение.

Член 5 „Равенство и забрана на дискриминация“

1. МЗ: В законодателството, отнасящо се до медицинската експертиза на хората с увреждания няма пренебрежителна терминология относно лицата с интелектуални увреждания и лицата с психологически увреждания.

С последната промяна в Устройствения правилник на Министерство на здравеопазването, предложена за обществени консултации в периода 11 юни - 11 юли, 2021 г., беше създадена нова дирекция в структурата на министерството - „Защита на правата на пациентите“ (обн., ДВ. бр. 63 от 30 юли 2021г.). Нейното основно предназначение е с практическа насоченост и се изразява в пряката комуникация между Министерство на здравеопазването и пациентските организации, сред които са и организациите на хората с увреждания, с цел постигане по-добър обмен на информация и идентифициране на системните проблеми, които изискват конкретни действия - промени в нормативната база, организационни, технологични и други.

Предвижда се наред с кадровото окомплектоване на дирекцията ресурсно да се осигури и възможността за комуникацията с пациентите и пациентските организации, по предварително обявен график. В тези преки срещи експертите от дирекцията, които са с опит в работата с пациентски организации, ще предоставят и консултативна помощ по проблемите, които са свързани с правата на пациентите.

В аспект на кардинална промяна и пълно постигане целите по тази мярка, трябва да отбележим, че правилната посока на цялостна промяна на системата на медицинската експертиза и експертизата на работоспособността, е определена с изпълнението на дейностите по Проект B005M90P001-3.010 „Експертиза на работоспособността“ в рамките на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014 - 2020 г., което продължи и през първото полугодие на 2021 г. Целта на този проект е интегриране в практиката на принципите Международната класификация на човешката функционалност, уврежданията и здравето (ICF) на Световната здравна организация, включително на свързаните с нея класификатори в дейността на органите на медицинската експертиза и органите на експертизата на работоспособността. Очакваните резултати са свързани с постигането на по-справедлив и ориентиран към резултатите модел на медицинската експертиза и експертизата на работоспособността, изцяло насочен към оценка на индивидуалните потребности на всяко лице с увреждане. За съжаление, на този етап работата по проекта е преустановена, по независещи от Министерство на здравеопазването причини.

2. Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията предостави следната информация:

В структурите на МТИТС няма практики и се предприемат мерки за недопускане на практики, водещи до различия, ограничения или изключения, основаващи се на увреждане.

Член 7 „Деца с увреждания“

1. МЗ: За осигуряване на комплексно интердисциплинарно обслужване за деца с увреждания и хронични заболявания, както и за предотвратяване институционализирането на деца, Министерството на здравеопазването стартира процес по създаване на мрежа от здравни и интегрирани здравно-социални услуги, включително и регламентиране на нов вид такива. В Закона за лечебните заведения (изм. и доп. от 18.09.2015 г., ДВ. бр.72), е **регламентирано разкриването на нов вид лечебно заведение - Център за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания** и е приет Правилник за устройството, дейността и вътрешния ред на ЦКО ДУХЗ (ДВ, бр. 89 от 11.11.2016 г.). В Центровете се осигуряват ранна диагностика, диагностика, лечение, медицинска и психо-социална рехабилитация и подкрепа на семействата, вкл. и обучение на родителите за поемане на грижата в семейна среда; осигуряване на посещения от медицински специалисти за оказване на специфични грижи за деца с увреждания и тежки хронични заболявания, отглеждани в семейна среда и в социална услуга резидентен тип; осигуряване на специализирани палиативни грижи за деца; физикална терапия и рехабилитация (до шест месеца) за деца с тежки увреждания или хронични заболявания и продължително лечение до 3 м., без да се допуска институционализиране на грижите за деца, както и отглеждане на деца под формата на резидентна грижа. Центърът осъществява своята дейност в сътрудничество и координация с личните лекари, педиатри и акушер-гинеколози от извънболничната помощ, други лечебните и здравни заведения, както и със структурите на социалната система, социалните услуги за деца и семейства и др. структури с отношение към проблемите на семейството, майчиното и детско здраве.

През първото полугодие на 2021 г. бяха закрити 8 ДМСГД - в градовете Благоевград, Бургас, Бузовград, Добрич, Дебелец, ДМСГД „Свети Иван Рилски“ гр. София, Сливен и Хасково. На мястото на 7 от тях бяха разкрити 7 нови Центрове за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания (ЦКОДУХЗ), а на създадения през 2020 г. ЦКОДУХЗ - Бургас бе разширен капацитетът и дейността с включване на стационарен блок. Новият вид лечебни заведения - ЦКОДУХЗ се разкриват поетапно, като към момента такива са създадени в следните градове: Благоевград, Бургас, Бузовград, Видин, Добрич, Дебелец, София, Сливен, Силистра и Хасково. В зависимост от конкретните потребности и наличен ресурс в съответната област центровете имат различен капацитет и обем на дейност.

Във всички 10 ЦКОДУХЗ амбулаторно се осъществява диагностика, физикална терапия, медицинска и психосоциална рехабилитация на деца с увреждания и хронични заболявания. Осигурява се подкрепа на родителите чрез обучение в грижите за дете с увреждане и чрез осигуряване на почасови услуги, които включват индивидуални и/или групови занимания с децата. Осигурени са и мобилни услуги за обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания в Центровете за настаняване от семеен тип (ЦНСТ) или в дома на децата.

Само в ЦКОДУХЗ - Бургас, освен амбулаторни дейности, се предоставят и допълнителни стационарни дейности, с които се осигуряват специални грижи за деца до една година и дългосрочни грижи за деца. В ЦКОДУХЗ - Бургас се извършва комплексно лечение на недоносени деца, продължително лечение (до три месеца) след проведено активно болнично лечение, както и физикална терапия и рехабилитация (до шест месеца) за деца с тежки увреждания или хронични заболявания. ЦКОДУХЗ - Бургас предоставя и специализирани палиативни грижи за деца в терминално състояние.

За второто полугодие на 2021 г. се планира намаляване на броят на децата, които са настанени в продължаващите да функционират 4 ДМСГД и в случай на извеждане на всички настанени в съответния дом деца ще бъдат предприети мерки по закриването му. Действията по извеждане на децата са от компетенциите на Дирекциите „Социално подпомагане“. Те следва

да предприемат мерки за децата, планирани за извеждане в семейна среда или в социални услуги в среда близка до семейната.

МЗ планира създаването на 28 ЦКОДУХЗ. Също така, в подкрепа на процеса по деинституционализация и във връзка с предвижданото закриване на останалите ДМСГД, планира създаването и на услуги с интегриран здравно-социален характер: 20 Центъра за специализирана здравно-социална грижа за деца с увреждания с потребност от постоянни медицински грижи (ЦСЗСГ за ДУ с ПМГ) и 6 Центъра за специализирана здравно-социална грижа за деца с високо-рисково поведение и потребност от специални здравни грижи (ЦСЗСГ за ДВРП с ПСЗГ). Към настоящият момент тези здравни и интегрирани здравно-социални услуги са в процес на създаване и изграждане. Изграждането на ЦКОДУХЗ и 26-те интегрирани здравно-социални услуги е планирано в Актуализираният план за действие за изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализация на децата в Република България“ с цел подпомагане на процеса по закриване на 12-те ДМСГД.

Центровете за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания се създават с ресурс на МЗ.

За изграждането на 26-те интегрирани здравно-социални услуги - ЦСЗСГД и за тяхното функциониране е предвидено финансиране по Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020 г. (ОПРР 2014-2020) и Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г. (ОПРЧР 2014-2020).

За изграждането на 26-те интегрирани здравно-социални услуги и тяхната материална база, МЗ изпълнява два проекта по процедура ВС16КРОР001-5.001 „Подкрепа за деинституционализация на грижите за деца“ на ОПРР 2014-2020, по които към настоящият момент е започнало изграждането на част от центровете, част от тях са на етап съгласуване на проектна документация, а част от тях са на етап сключване на договори с изпълнител. Предвижда се да бъдат изградени до края на 2022 г.

През 2021 г. се подписа и договор с ОПРЧР 2014-2020 г. за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ за финансирането на 26-те интегрирани здравно-социални услуги. Предстои изпълнението на проект BO05M9OP001-2.093-0001 „Продължаваща подкрепа за деинституционализация на децата и младежите - ЕТАП 2 - предоставяне на социални и интегрирани здравно-социални услуги за деца и семейства - КОМПОНЕНТ 2”.

2. Държавна агенция за закрила на детето дава следната информация по чл. 7: По силата на Конвенцията на ООН за правата на детето, ратифицирана от нашата държава през 1991 г., за всяка държава произтича задължението за зачитане и осигуряване правата на всяко дете, според своята юрисдикция, без каквато и да е дискриминация, независимо от расата, цвета на кожата, пола, езика, религията, политическите или други възгледи, националния, етническият или социалният произход, имущественото състояние, инвалидност, рождение или друг статут на детето или на неговите родители или законни настойници.

По предложение на Държавната агенция за закрила на детето в Националната стратегия за хората с увреждания 2021-2030 г. е възприет и включен приоритет П1\ Гарантиране на правата на децата с увреждания. Този приоритет е насочен към гарантиране на достъпа на децата с увреждания до всички права, регламентирани в Конвенцията за правата на детето на ООН и в Конвенцията за правата на хората с увреждания. За изпълнение на този приоритет, ООН насочва основните дейности към идентифициране и премахване на всички съществуващи бариери по отношение правата на децата с увреждания. Гарантирането на правата на децата с увреждания се реализира чрез подкрепа на семейството, осигуряване на навременна медицинска грижа с цел превенция на изоставянето, подходяща рехабилитация и лечение, съобразно идентифицираното заболяване. Осигуряване на възможности за развитие на детето

във всички области на живота, чрез предоставяне на безплатни и достъпни здравно-социални услуги в общността, както за детето така и за неговото семейство.

За 2021 г. от Главна дирекция „Контрол по правата на детето“ са извършени следните проверки:

Планова проверка на тема ”Работа по превенция на насилието и подкрепа на деца, по преодоляване на проблемно поведение на детето, работа в критични ситуации“ в Център за специална образователна подкрепа.

Проверки са извършени в общо 5 Центъра за специална образователна подкрепа /ЦСОП/:

- ЦСОП „Д-р Петър Берон“ - гр. Лом, област Монтана;
- ЦСОП „Христо Ботев“ - гр. Берковица, област Монтана;
- ЦСОП „Хела“ - Нови пазар, област Шумен;
- ЦСОП „Акад. Тодор Самодумов“ - гр. Нова Загора, област Сливен;
- ЦСОП „Драган Манчов“ - гр. Велинград, област Пазарджик.

В 3 обекта функционира общезитие - ЦСОП „Христо Ботев“ - гр. Берковица, област Монтана, ЦСОП „Хела“ - Нови пазар, област Шумен и ЦСОП - гр. Нова Загора. Всички обекти имат изградени приспособления за достъп за хора с увреждания.

На същата тема са проверени и 11 многопрофилни болници за активно лечение, един филиал на Център за спешна медицинска помощ и един Център за спешна медицинска помощ.

3. НЦОЗА: Експерт от отдел „Детско и младежко здраве“ при НЦОЗА участва в разработването на актуализация на Националната програма за подобряване на майчиното и детското здраве 2021-2030 г. и изготвянето на Плана за действие за изпълнение на НППМДЗ 2021-2030, за периода 2021-2023 г., както и в изпълнението на Програмата - изготвяне на анализа на изпълнението на НППМДЗ 2014-2020, определянето на основните цели, приоритети, мерки и дейности, включително и за децата от уязвими групи, сред които и децата с увреждания. Сред основополагащите принципи, заложили в програмния документ, е гарантиране правото на всяко дете да се ползва от най-високия достижим стандарт на здраве, осигуряване на равен достъп до качествени здравни услуги и недопускане на дискриминация.

Аналитичната част на НППМДЗ включва раздел за децата с увреждания, като на базата на констатираните тенденции за последните години, проблеми и предизвикателства, са определени приоритетите, мерките и дейностите за подобряване на здравното обслужване, при гарантиране правата на децата с увреждания. Сред основните изводи за подобряване на здравното обслужване на децата с увреждания е необходимостта от прилагане на интегриран и комплексен подход, междусекторно сътрудничество и координация, както и необходимостта от подкрепа на семействата при отглеждането на деца с увреждания и хронични заболявания и участието им на всички етапи.

В тази връзка, сред основните дефинирани в Програмата приоритети, е развитие на здравни и интегрирани здравно-социални услуги за деца с цел превенция на усложненията от хронични заболявания и увреждания. За постигане на целите по този приоритет са предвидени мерки, сред които: подобряване на достъпа до качествени и ефективни здравни и интегрирани здравно-социални услуги на всички деца; осигуряване на комплексно интердисциплинарно обслужване за деца с хронични заболявания и деца с увреждания; осигуряване на качествени интегрирани здравно-социални услуги за деца с хронични заболявания и увреждания, включително и чрез създаване на нови, разширяване и устойчивост на създадените и разкрити по НППМДЗ 2014-2020 г. интегрирани здравно-социални услуги за децата с увреждания и

хронични заболявания. Такава услуга е Центъра за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания (ЦКОДУХЗ), регламентиран като нов вид лечебно заведение с изм. и доп. на Закона за лечебните заведения през 2015 г. ЦКОДУХЗ надгражда предлаганите от съществуващите лечебни заведения услуги, като осигурява комплексно медицинско обслужване, продължително лечение и рехабилитация, палиативни грижи за децата с тежки увреждания и предоставяне на специализирани здравни услуги в дома на детето. Наред с разкриването на допълнителен брой такива Центрове, се предвижда да се осигури устойчивост на дейностите и финансирането на създадените.

Планираните мерки предвиждат и осигуряване на комплексно интердисциплинарно обслужване за деца със специални потребности, които се нуждаят от допълнителна подкрепа (с увреждания, хронични заболявания, недоносени, в риск от проблеми в развитието и др.), сред които разширяване на възможностите и създаване на условия за ранно откриване на затруднения, проблеми и нарушения в развитието на децата от специалистите в извънболничната медицинска помощ, оценка и проследяване на развитието на деца в ранна възраст от ОПЛ и педиатри в извънболничната помощ и насочване за ранна интервенция и специализирана помощ и подкрепа, включително и чрез подобряване компетенциите на медицинските и немедицинските специалисти в областта на ранното детско развитие. За недоносените деца, децата със специални потребности и децата в риск от проблеми в развитието се предвижда и въвеждане на ефективни механизми за комплексна грижа и рехабилитация.

Предвид значимостта за постигане на качество и ефективност на здравната грижа и обслужване на децата с увреждания, повишаването на квалификацията на медицинските и немедицинските специалисти в областта на майчиното и детско здраве, е дефинирано в НППМДЗ 2021-2030 г. като отделен приоритет. Повишаването на квалификацията на специалистите от интегрираните здравно-социални услуги за деца с увреждания и проблеми в развитието (ЦКОДУХЗ, ЗКЦ МДЗ), е съпътствано от разработване и внедряване на програми за обучение на родителите в полагането на грижи за децата с увреждания и хронични заболявания.

В тази връзка, наред с разписването на приоритетите, целите, мерките и дейностите, участието в реализирането на НППМДЗ 2021-2030 г. от специалистите от отдел „Детско и младежко здраве“ се изразява и в разработване на информационни и методични материали в помощ на дейностите и консултативната практика на специалистите от ЦКОДУХЗ, програми за родителите на децата с увреждания и хронични заболявания, с акцент ранната детска възраст. В НЦОЗА е планирано провеждането на курс за СДО на специалистите от разкритите през 2021 г. нови 10 ЦКОДУХЗ.

По повод Европейската седмица на общественото здраве (17-21 май 2021 г.), специалист от отдел „Детско и младежко здраве“ инициира и организира съвместно с фондация ТСА (проект „С грижа от 0 до 3“) онлайн форум, на който представи приоритетите в националната политика за подобряване на майчиното и детското здраве, заложи в НППМДЗ 2021-2030 г., с акцент и върху дейностите за превенция на уврежданията в ранна детска възраст. Участие във форума взеха представители на държавни институции, лечебни заведения, академичната общност, експерти, специалисти и НПО, които работят с бременни жени, деца под 3-годишна възраст и техните семейства от уязвими групи (бедност, ромска общност) за подобряване на майчиното и детското здраве и ранно детско развитие.

И през 2021 г. продължава изпълнението на разработеният по инициатива на координатора на Мрежата на Югоизточна Европа за аутизма-експерт от НЦОЗА и родителски НПО, междуинституционален план за действие „Мерки за подобряване на грижите в помощ на лица с аутизъм и техните семейства“, утвърден от министъра на здравеопазването, с координатор по изпълнението му от НЦОЗА. Планът е актуализиран на базата на мониторингов

анализ и изводи от проведено сравнително проучване на потребностите на полагащите грижи (родителите и семействата) за деца с аутизъм в страните от региона. Съобразно установените проблеми на засегнатите от аутизма семейства, се планират дейности и мерки за подобряване на помощта за децата с РАС и в подкрепа на техните семейства, на национално и регионално ниво, сред които и мерки за превенция на стигмата.

В изпълнение на задачи от плана за действие в помощ на децата с РАС е реализирана следната експертна и консултативна дейност:

- Участие в адаптиране и тестване на Програма за обучение на родители/полагащи грижи за деца със затруднения в развитието в ранна възраст/аутизъм на СЗО и Autism Speaks, координирано от УНИЦЕФ и ДАЗД;

- Проведени са консултации на ОПЛ и педиатри от извънболничната помощ, родители и деца по проблеми на здравето и развитието в детска възраст, с акцент на ранното детство и деца с аутизъм;

- Проведени са консултации на НПО, предоставящи услуги за деца с аутизъм и техните семейства и работещи по програми и проекти в помощ на деца с РАС, включително и за разкриване на услуги;

- Консултиране и участие в изготвянето на „Меморандум за подобряване на грижите в помощ на деца с аутизъм и техните семейства в България“- заключителен документ от научно - практическа конференция „Актуални проблеми и подкрепа на децата с аутизъм” в гр. Варна и експертно становище в подкрепа, в отговор на постъпило чрез администрацията на Президента на Р. България писмо от д-р Йорданка Ненчева, председател на Асоциация „Да съхраним жената“ и възлагателно писмо от МЗ.

НЦОЗА участва в разработването и реализирането на Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване с хоризонт 2030 г. Хората с увреждания, включително и семействата на децата с увреждания, са сред рисковите групи в тази област. През 2021 г. е предоставена експертна информация и коментари по компетентност за изготвяне на Отчета за изпълнение на Плана за действие за периода 2019-2020 към Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020 и предложения за дейности от компетенциите на НЦОЗА в Плана за действие за периода 2021-2022г. за изпълнение на Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2030, приети с Решение на МС от 28.07.2021 г. Информацията по Приоритет № 3 Осигуряване на равен и ефективен достъп до качествено здравеопазване, Мярка 3: Развитие на иновативни междусекторни услуги за деца и семейства и други уязвими групи, включва изпълнение на Дейност „Разширяване на компетентностите и мотивацията на специалистите от първичната медицинска помощ за консултиране на родители в областта на ранното детско развитие“. За повишаване на информираността и компетенциите на ОПЛ, педиатри, медицински сестри, акушерки и др. специалисти от извънболничната медицинска помощ за консултиране на родители в областта на ранното детско развитие, превенция на нарушения в развитието и мотивиране за насочване на семействата към услуги за ранна диагностика, ранна интервенция, специализирани консултации, психологична подкрепа, лечебни и профилактични дейности, са проведени 4 обучения, 20 консултации и методична помощ, 7 супервизии: изготвени и разпространени са 5 бр. информационни и образователни материали. С извършените информационни, консултативни и методични дейности са обхванати 83 специалисти (ОПЛ, педиатри, медицински сестри, акушерки, здравни медиатори, специалисти от РЗИ).

През 2021 г. НЦОЗА се включва с експертна информация в попълването на „Въпросник върху здравните нужди и инвестиции“, за картографирането на здравната инфраструктура на

територията на гр. София, по заявка на СРЗИ, за раздел „Грижи за децата и младежите“, включващ и децата с увреждания.

НЦОЗА участва ежегодно с експертна информация в изготвяне на отговорите по „Въпросник относно общото изпълнение на Конвенцията на ООН за правата на детето, факултативните протоколи към нея и препоръките на Комитета по правата на детето, отправени към България“, за целите на независим мониторинг на изпълнението на Конвенцията на ООН за правата на детето и изготвяне на ежегоден доклад от Омбудсмана на Р.България.

Представител на НЦОЗА, отдел „Детско и младежко здраве“ е член на Междуведомствена работна група към Националния съвет за закрила на детето за изработване на междуинституционален механизъм за изпълнение на препоръките на Комитета на ООН за правата на детето по Консолидирания трети, четвърти и пети периодичен доклад за България от 2016 г., чийто състав е определен със заповеди на Председателя на ДАЗД от 2019 г. и 2020 г. През 2020 и 2021 г. е изготвена информация относно последващите мерки и постигнат напредък от България, включително и за правата на децата с увреждания в здравеопазването чрез изпълнени от НЦОЗА дейности.

Представител на НЦОЗА, отдел „Детско и младежко здраве“, участва и в проучвания на други организации, свързани с гарантиране правата на децата с увреждания: проучване по инициатива на УНИЦЕФ България за установяване на нагласи, отношение и социални норми към децата с увреждания в България - интервю, проведено от социологическа агенция „Глобал Метрикс“ (2020 г.); Интервю за проучване на достъпа до образование и грижа в ранна детска възраст във връзка с изпълнението на международен проект на МОН и ЕК „Въвеждане на Национална рамка за качество на образованието и грижите в ранна детска възраст“ (2021 г.) и др.

НЦОЗА участва в дефинирането на приоритетите и разписването на мерки и дейности за комплексно обслужване на децата с увреждания в НППМДЗ с хоризонт до 2030 г.. включително и за гарантиране на устойчивост на ЦКОДУХЗ. НЦОЗА участва в развитие на модела и осигуряване на устойчивост на ЦКОДУХЗ, с изпълнението на дейности, заложи в Плана за действие за периода 2021 -2023 г. към НППМДЗ 2021 -2030 г.

НЦОЗА, отдел „Детско и младежко здраве“, участва активно в процеса на деинституционализация на децата под 3-годишна възраст, настанени в Домове за медико-социални грижи за деца (ДМСГД), преобладаваща част от които са деца с увреждания. В изпълнение на Актуализирания план за действие за изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България“, Министерството на здравеопазването разработи концепция и реализира дейности, в резултат на които през 2021 г. остават да функционират само 4 ДМСГД, които се предвижда да бъдат закрити до края на годината. Изпълнението на реформата за деинституционализация на грижата за деца се ускори законодателно и от приетият Закон за социалните услуги. Основен приоритет е гарантиране правото на детето с увреждане да живее в подкрепяща развитието му семейна или близка до семейната среда, вкл. чрез превенция на изоставянето и институционализацията чрез създаване на развита мрежа от здравни и интегрирани здравно-социални услуги. На мястото на закритите ДМСГД са разкрити 10 ЦКОДУХЗ - в гр. Благоевград, Бургас, Бузовград, Видин, Дебелец, Добрич, Силистра. Сливен, София и Хасково. През 2020 и 2021 г. НЦОЗА участва с методична и консултативна помощ в процеса на деинституционализация на децата от ДМСГД, реструктурирани в интегрирани здравно-социални услуги - ЦКОДУХЗ. Изготвени са методични материали в помощ на подготовката и реализирането на деинституционализацията на децата от ДМСГД (карти за анализи и оценки, планове и препоръки за деинституционализация на децата и планове за разкриване на ЦКОДУХЗ).

Важно условие за успешно реализиране на деинституционализацията на децата от ДМСГД е максимално ефективно използване на наличните човешки ресурси чрез промяната на нагласите и повишаване на знанията и уменията на специалистите за активно участие в процеса на деинституционализацията, разкриването и стартирането на дейностите в интегрираните услуги (ЦКОДУХЗ). Това включва подкрепа и обучение за развитие на професионалната им квалификация в тази насока. В тази връзка, в НЦОЗА са разработени методични и учебни материали за повишаване квалификацията на специалисти от ДМСГД и ЦКОДУХЗ по въпросите на деинституционализацията и превенцията на институционализацията в ранно детство. По линия на следдипломното обучение, в програмата на курсовете на НЦОЗА, е планирано провеждането на тематичен курс „Деинституционализация и превенция на институционализацията на деца в ранна възраст“ (през 2021 г. на 20 октомври).

Ранното идентифициране на деца в риск от проблеми в развитието и увреждане е от съществено значение за навременната корекция и превенция на усложненията. През 2021 г. е планирано и провеждане на курс за следдипломно обучение на специалисти от извънболничната медицинска помощ и детски заведения от системата на здравеопазването за ранно откриване на нарушения в развитието и увреждания при деца под 3-годишна възраст (30 септември 2021 г.).

Продължава изпълнението на плана за действие „Мерки за подобряване на грижите в помощ на лица с аутизъм и техните семейства“, утвърден от министъра на здравеопазването. В отдел „Детско и младежко здраве“ към НЦОЗА е разработена програма и учебни материали за повишаване квалификацията на специалисти от извънболничната помощ (ОПЛ, педиатри) за оценка, проследяване и ранно откриване на проблеми и нарушения в психичното развитие при деца от раждането до 3-годишна възраст, като от 2017г. насам ежегодно се провеждат курсове и семинари за повишаване квалификацията на тези специалисти в областта. През 2021 г. е предоставена експертна информация за изготвяне на отговор от МЗ на запитване, постъпило в Комисията по здравеопазването на 44 НС от Национален парламент на Румъния чрез Европейски център за парламентарни проучвания и документация относно политики и финансиране на терапевтични програми за деца с разстройства от аутистичния спектър. През 2020-2021г. се осъществява обсъждане и планиране на дейности за пилотен модел с бюджетиране на минимум терапевтичен пакет за деца с аутизъм, базиран на опита на ЦСРИДУ-аутизъм Варна.

По Националната програма за подобряване на майчиното и детското здраве 2014-2020 г. от 2015 г. в отдел „Детско и младежко здраве“ към НЦОЗА се провежда ежегодно обучение на ОПЛ и педиатри от извънболничната медицинска помощ за скрининг на аутизма в ранно детство и за консултиране на семействата на деца с РАС. През 2020 г. и 2021 г. са проведени супервизии и консултации на ОПЛ и педиатри от извънболничната помощ, преминали обучение в НЦОЗА за скрининг на аутизма в ранна възраст, по случаи от техните практики.

Член 8 „Повишаване на общественото съзнание“

1. НЦОЗА:

Мерките, предприети за тази цел, включват: инициране и поддържане на ефективни кампании за повишаване на общественото съзнание, предназначени да възпитават възприемчивост към правата на хората с увреждания; да насърчават положително възприемане и по-високо обществено съзнание към хората с увреждания, възпитаване на уважение към правата на хората с увреждания, включително сред децата от най- ранна възраст, чрез всички равнища на образователната система; насърчаване на всички средства за масово осведомяване да представят хората с увреждания по начин, съответстващ на целите на настоящата конвенция;

подпомагане провеждането на програми за обучение и повишаване на общественото съзнание по отношение на хората с увреждания и техните права.

Проведеното проучване на потребностите на полагащите грижи за децата с аутизъм в България, с участието на НЦОЗА, установява, че прилагането на мерки за преодоляване на стигмата и социалното изключване чрез промяна в нагласите на обществото е сред установените фактори за ефективност на помощта за децата с аутизъм и техните семейства. През 2021 г. продължава изпълнението на междуинституционалния план за действие „Мерки за подобряване на грижите в помощ на лица с аутизъм и техните семейства“, утвърден от министъра на здравеопазването, в който са заложили дейности за повишаване информираността на обществото и здравните специалисти за аутизма. За поредна година НЦОЗА участва в информационна кампания за отбелязване на Световния ден за повишаване на информираността за аутизма (2-ри април). В РЗИ, детски заведения, звената за ИБМП, са разпространени разработените здравно-образователни материали с цел повишаване информираността и квалификацията на здравните специалисти по въпросите на аутизма, както и в помощ на провеждането на здравно-информационни и здравно-образователни дейности сред обществото от специалистите. Като краен резултат се очаква преодоляване на стигмата и дискриминацията чрез повишаване на информираността за аутизма и промени в нагласите.

Експерт от НЦОЗА участва в адаптиране на Програма за обучение на полагащи грижи за деца със затруднения в развитието в ранна възраст/аутизъм на СЗО и Autism Speaks, по проект на УНИЦЕФ и ДАЗД (оценка на приложимостта, културно съответствие, подбор и обучение на обучители по Програмата за България).

2. МТИТС и неговите структури :

- Предприети ефективни и подходящи мерки за повишаване на положителното отношение на служителите, включително на ниво семейство, по отношение на хората с увреждания и възпитаване на респект към правата и достойнството на хората с увреждания;
- Премахване на стереотипите, предразсъдъците и вредните практики по отношение на хората с увреждания, включително такива по признак пол и възраст, във всички сфери на трудовия процес;
 - Ежедневно популяризиране способностите и приноса на хората с увреждания;
- Реализираните дейности от страна на Държавния авиационен оператор , включват:
- Инициране и поддържане на ефективни кампании за повишаване на общественото съзнание към правата на хората с увреждания;
 - Възпитание за възприемчивост към правата на хората с увреждания;
- Насърчаване на положително възприемане и по-високо обществено съзнание към хората с увреждания;
 - Признаване на уменията, качествата и способностите на хората с увреждания, както и на техния принос към работното място;
 - Възпитаване на уважение към правата на хората с увреждания, включително сред децата от семействата на служителите;
 - Включване на модул за обучение и повишаване на общественото съзнание по отношение на хората с увреждания и техните права, при провеждане на работни семинари.
- Информирание на служителите за Конвенцията за правата на хората с увреждания (вътрешен имейл до всички служители) и публикуване на Конвенцията във вътрешната мрежа на предприятието.
- Публикуване на Конвенцията на интернет страницата на ДП „Пристанищна инфраструктура“ за информация на външните посетители.

Член 9 „Достъпност“

1. МОН: По модул „Създаване на достъпна архитектурна среда“ през 2020 г. бяха реализирани следните дейности:

- проектиране и изграждане на покрити рампи - 3 броя;
- адаптирани и изградени санитарни възли - 4 броя;
- ремонт на прилежаща инфраструктура - 2 броя;
- изпълнение на асансьорна уредба - 2 броя;
- доставка монтаж на платформени съоръжения - 9 броя.

И през 2021 г. Министерството реализира Национална програма „Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище“, по модул I “Създаване на достъпна архитектурна среда. Чрез този модул се осигурява свободен достъп на хора с увреждания и специални образователни потребности до сгради за обществено обслужване, предназначени за образование, чрез изграждане на покрити рампи, монтиране на платформени съоръжения, изграждане на асансьори, адаптиране или изграждане на подходящи санитарни възли на етажите, до които има осигурен достъп за лица с увреждания, и довършителни дейности по маркиране на маршрутите и обозначаване на помещенията, осигуряващи достъпната архитектурна среда.

2. Министерство на туризма предоставя следната информация:

Предстои сформирание на междуетовствена работна група за разработване на проект на указания за туристическите обекти относно прилагането на правилата, нормите и нормативите (минималните стандарти) за достъпност и универсален дизайн на елементите на достъпната среда в урбанизираната територия и на сградите и съоръженията.

3. Министерство на околната среда и водите също свързва своята компетентност и съблюдава принципите, залегнали в чл. 9 „Достъпност“ на КПХУ за осигуряване на достъп до физическата среда и за предоставяне на възможност на хората с увреждания да се възползват най-пълно от всички основни права и свободи.

4. Министерство на културата: Продължават дейностите по ремонт и реконструкция на сгради в областта на културата за осигуряване на достъпна архитектурна среда за хора с увреждания и подобряване на условията за интегрирано обучение в националните училища по изкуствата и културата. Мярката се осъществява съвместно с Министерство на образованието и науката и Министерството на регионалното развитие и благоустройството.

В процес на изпълнение от страна на Министерство на културата е проект по Оперативна програма „Региони в растеж“ 2014-2020 на Министерство на регионалното развитие и благоустройството, за ремонт и преоборудване на Професионалната гимназия по каменообработване – с. Кунино, общ. Роман, обл. Враца, в който също се предвижда и осигуряване на достъпна среда. Проектът е за над 730 000 лв.

По Национална програма „Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище“ на Министерство на образованието и науката е в процес на изпълнение и проект за НХГ „Цанко Лавренов“ – Пловдив. Финансирането е с национални и европейски средства.

5. НАП: Поставена е тактилна (допирна) пътека за незрящи, в части от административна сграда с адрес: гр. Хасково, пл. „Атлантически“ № 2. Съоръжението посочва коридор за придвижване от входно стълбище до гише за обслужване граждани в неравностойно положение. В същият офис е изградено сервизно помещение за трудноподвижни хора.

До края на 2021 г. предстои изпълнение на строителство за обект: „Проектиране и изграждане на нова инфраструктура, изразяваща се в рехабилитация на зелени площи в околблоково пространство на административни сгради с възстановяване и изграждане на

отводнителна система, асфалтов път и паркинги, в управляван от НАП поземлен имот е адрес: гр. София, бул. „Цариградско шосе“ №111“, като при извършване на строителството се предвижда обособяване на паркоместа за хора в неравностойно положение. При изграждането на околблоковото пространство, дейностите по изпълнение ще са съобразени с ЗХУ, с оглед осигуряване на достъпна среда за граждани и клиенти на НАП в неравностойно положение.

Офисите на НАП са обозначени със стикери, посочващи наличието на достъпна среда за глухи, ползващи български жестов език.

6. Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията предостави следната информация: ДП Национална компания „Железопътна инфраструктура (ДП НКЖИ) - Осигуряване на достъп до адаптиран железопътен транспорт и железопътната инфраструктура за хората с увреждания.

7. МТИТС:

ДП Национална компания „Железопътна инфраструктура“: Осигуряване на достъп до адаптиран железопътен транспорт и железопътната инфраструктура за хората с увреждания.

Летище Пловдив: Ръководството на летище Пловдив прилага всички необходими мерки за защита и оказване на помощ на хората с увреждания и хората с ограничена мобилност, които използват пътнически въздушни превози при заминаване или пристигане на летище Пловдив;

- Пред терминала е монтирана колонка за връзка, където хората с увреждания и хората с ограничена мобилност могат да съобщят за своето пристигане за полет и необходимост от помощ;

- Терминала е на едно ниво, което улеснява придвижването. Специализирани тоалетни има в обществената зона и в салони Пристигащи и Заминаващи;

- Информационните табели са изработени по специална цветова схема, която е най-лесно видима за хората с нарушено зрение;

- Служителите на летище Пловдив осигуряват необходимата помощ на лицето и при необходимост използват специализирано оборудване. Необходимо е лицето с ограничена мобилност да подаде писмено уведомление до превозвача предварително, но дори и да не е представено такова уведомление, служителите на летището полагат всички усилия да обезпечат и да окажат помощ;

- Всяка осигурена помощ е съобразена с характера на увреждането;

- Служителите на летище Пловдив притежават необходимите знания и умения при обслужване на хора с увреждания и хората с ограничена мобилност и преминават периодични обучения;

- За първото шестмесечие на 2021 г. не са констатирани случаи на отказ на пътуване на лице с увреждане и лице с ограничена мобилност;

- Поставиха се прагове на необходимите места пред терминала и салоните, което улеснява придвижването с инвалидна количка;

- Помощ при придвижване от началната точка до гишетата за регистрация, помощ при регистрация за полет и асистенция при придвижване до салон Заминаващи;

- Качване на борда на въздухоплавателното средство с помощта на специализирана количка;

- Помощ при слизване от въздухоплавателното средство посредством специализирана количка и астиране при преминаване през паспортен контрол и салон Пристигащи;

„Летище Горна Оряховица“ ЕООД: Изградени са рампи за подход към пътническия терминал в обществената зона, зоната към салона за заминаващи пътници и в зоната на салона за пристигащи пътници.

- Изградени са рампи към санитарните възли в обществената зона и в салона за заминаващи пътници.

- Изградени и оборудвани са отделни санитарни възли за хората с увреждания в тоалетните в обществената зона и в салона за заминаващи пътници.

- По трасето на летището от пристигане в обществената зона, зоната за чекинг, зоната за проверка, зоната за паспортно-визов контрол, зоната в салона за обработени пътници до отправяне към самолета липсват прегради или препятствия, които биха затруднили придвижването на хората с увреждания.

Планирани мерки, свързани със спазване на правата на хората с увреждания се предвиждат в следните насоки:

- При всички видове строителство като изграждане на нови сгради, основно обновяване, ремонт, преустройство, пристрояване и реконструкция да са заложили изискванията за достъпна среда и съответно да са елемент от съдържанието в подробните устройствени планове и при изработването и одобряването на инвестиционните проекти.

- Участие при възможност в обучения и привличане на лектори за запознаване на персонала на дружеството с изискванията, обслужването и отношението при обработката на лицата с увреждания.

- Периодична поддръжка на всички съоръжения в инфраструктурата на летището предназначени за осигуряване на достъпна среда и подпомагане на хората с увреждания.

„Фрапорт Туин Стар Мениджмънт“ АД: Проведени са основни и опреснителни обучения за служителите отговорни за обслужване на несамостоятелни пътници.

- Проведени са практически упражнения за съпровождане на напълно неподвижни, глухи и неми пътници.

- Фирмените стандарти за качество при обслужване на хора с увреждания са публикувани в интернет страницата на Летище Бургас и достъпни за всеки.

- Служителите са запознати и изпълняват стандартите за обслужване на хора в неравностойно положение.

- Рампите и колонките за повикване на асистент в зоните земя и въздух са освежени, обновени и годни за използване.

- Използват се и се поддържат високотехнологични средства за придвижване на хора с увреждания от/до ВС.

„СОФ Кънект“ АД: През първото шестмесечие на 2021 г. е извършено ремонтиране на санитарни възли на територията на Терминал 2. Периодичното обучение на персонала (47 бр. служители от персонала) са преминали на периодично обучение (индивидуални пътнически асистенти) е довело до повишаване на качеството на обслужване на хората с увреждания.

МТБ – Пловдив: За осигуряване за хората с увреждания на равен достъп до услугите, предназначени за широката общественост, предоставяни от МТБ - Пловдив са премахнати всякакви пречки и прегради пред достъпността, които се отнасят към сградата на лечебното заведение и към предоставяните услуги.

Член 11 „Рискови ситуации и хуманитарни бедствия“

Агенция за социално подпомагане (АСП): На 8 лица с трайни увреждания, на които е предоставен хуманитарен статут или статут на бежанец, е осигурена финансова подкрепа по реда на Закона за хората с увреждания ЗХУ. На 1 дете с увреждане, с предоставен хуманитарен статут, е издадено направление за лична помощ и същото е включено в механизма лична помощ по Закона за личната помощ (ЗЛП). По реда на чл. 8д от Закона за семейни помощи за деца (ЗСПД) на 3-ма родители с предоставен хуманитарен статут, които отглеждат деца с трайни увреждания, е отпусната месечна помощ за отглеждане на дете с трайно увреждане до 18-годишна възраст и до завършване на средното образование, но не по-късно от 20-годишна възраст.

Член 19 „Самостоятелен живот и включване в общността“

1. АСП:

1. От 01.01.2019 г. е в сила Законът за личната помощ (ЗЛП), който има за цел чрез осигуряване на лична помощ да подпомогне ползвателите ѝ да упражняват основните си права, да имат възможности за избор, независим живот, активно включване и участие в обществото и достъп до услуги и дейности. Личната помощ се предоставя въз основа на изготвена индивидуална оценка на потребностите и издадено направление по реда на глава трета от ЗХУ.

За периода от 01.01.2021 г. до 30.06.2021 г. в дирекции „Социално подпомагане“ (ДСП) са подадени 11 757 броя заявления-декларации за изготвяне на индивидуална оценка на потребностите от подкрепа със заявена потребност от лична помощ. Директорите на ДСП са издали 11 431 броя направления, с определени часове за ползване на лична помощ по реда на ЗЛП. Разпределението им, съобразно степента на зависимост/затруднения е, както следва:

- 11 016 лица с определена четвърта степен на тотална зависимост/затруднения;
- 389 лица в трета степен на много тежка зависимост/затруднения;
- 33 лица във втора степен на тежка зависимост/затруднения;
- 4 лица с определена първа степен на умерена зависимост/затруднения.

За периода от 01.09.2019 г. до 30.06.2021 г. общия брой ползватели по механизма лична помощ е 41 490 лица, от които: 34 463 лица ползват от 85 до 168 часа месечно лична помощ, 5 444 лица ползват от 43 до 84 часа месечно лична помощ, 1 092 лица ползват от 16 до 42 часа месечно лична помощ и 488 лица ползват от 1 до 15 часа месечно лична помощ.

В изпълнение на ЗЛП за първото шестмесечие на 2021 г. на общините/районите са преведени 141 008 366 лв. за предоставяне на услуги по механизма лична помощ и е осигурена подкрепа на 35 420 средномесечен брой ползватели.

2. Чрез Закона за социалните услуги (ЗСУ) се гарантира правото на всяко лице на подкрепа за живот в домашна среда и в общността, което от своя страна води до превенция и/или преодоляване на социалното изключване, реализиране на права и подобряване качеството на живот. С Решение № 790 от 30 октомври 2020 година на Министерски съвет за приемане на стандарти за делегираните от държавата дейности с натурални и стойностни показатели през 2021 г. са определени финансовите средства за издръжка на делегираните от държавата дейности, финансирани със средства от държавния бюджет при организирането и предоставянето на публични услуги. По функция „Социално осигуряване, подпомагане и грижи“ от цитираното Решение на Министерски съвет, е определен стандарт за финансиране, като държавно делегирана дейност, на социалната услуга „Асистентска подкрепа“, в размер на 3 985 лв., при натурален показател 19 993. Асистентската подкрепа, предоставяна по ЗСУ, е специализирана социална услуга, която включва подкрепа от асистент за самообслужване, движение и придвижване, промяна и поддържане на позицията на тялото, изпълнение на ежедневни и домакински дейности и комуникация. Предоставя се на лица в надтрудоспособна възраст в невъзможност за самообслужване, които нямат определена по съответния ред вид и степен на намалена работоспособност и деца с трайни увреждания и пълнолетни лица с трайни увреждания с определена чужда помощ, които не ползват асистентска подкрепа, по реда на друг закон. Социалната услуга „Асистентска подкрепа“ е разкрита във всички общини в страната, като към 01.07.2021 г. се предоставя на 12 929 потребители. До 31 декември 2021 г. такси за ползване на финансирана от държавния бюджет социална услуга „Асистентска подкрепа“ не се заплащат от лицата, които я ползват.

2.1. Социални услуги за деца и пълнолетни лица, делегирани от държавата дейности, предоставяни в специализирани институции и общността, към 30.06.2021 г.

2.1.1. Социални услуги в специализирани институции за пълнолетни лица с увреждания:

- 27 Домове за пълнолетни лица с умствена изостаналост, с общ капацитет 2 030 места;

- 13 Домове за пълнолетни лица с психични разстройства, с общ капацитет 968 места;

- 21 Домове за пълнолетни лица с физически увреждания, с общ капацитет 1 278 места;

- 4 Домове за пълнолетни лица със сетивни нарушения, с общ капацитет 133 места;

- 14 Домове за пълнолетни лица с деменция, с общ капацитет 832 места.

2.1.2. Социални услуги в общността за деца и младежи с увреждания:

- 90 Дневни центрове за деца и/или младежи с увреждания; деца и младежи с тежки множествени увреждания, с общ капацитет 2 523 места;

- 5 Дневни центрове за деца с увреждания; деца с тежки множествени увреждания, с общ капацитет 122 места;

- 6 Дневни центрове за деца и младежи с увреждания - седмична грижа, с общ капацитет 133 места;

- 1 Дневни центрове за деца и пълнолетни лица с увреждания, с общ капацитет 50 места;

- 55 Центрове за социална рехабилитация и интеграция за деца, с общ капацитет 1 907 места;

- 1 Центрове за социална рехабилитация и интеграция за деца и младежи, с общ капацитет 25 места.

2.1.3. Социални услуги в общността за пълнолетни лица:

- 79 Дневни центрове за пълнолетни лица с увреждания, с общ капацитет 1 923 места;

- 5 Дневни центрове за пълнолетни лица с увреждания - седмична грижа, с общ капацитет 92 места;

- 112 Центрове за социална рехабилитация и интеграция за лица с увреждания, с общ капацитет 3 387 места.

2.1.4. Социални услуги в общността – резидентен тип за деца:

- 108 Центъра за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания, с общ капацитет 1 452 места;

- 7 Центъра за настаняване от семеен тип за деца с увреждания, с общ капацитет 93 места;

- 8 Центъра за настаняване от семеен тип за деца/младежи с увреждания, с потребност от постоянни медицински грижи, с общ капацитет 64 места.

2.1.5. Социални услуги в общността – резидентен тип за пълнолетни лица – защитени и наблюдавани жилища:

- 27 Защитени жилища за лица с психични разстройства, с общ капацитет 230 места;

- 86 Защитени жилища за лица с умствена изостаналост, с общ капацитет 671 места;

- 13 Защитени жилища за лица с физически увреждания, с общ капацитет 100 места;

- 12 Центъра за настаняване от семеен тип за младежи с увреждания, с общ капацитет 168 места;

- 43 Центъра за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с психични разстройства, с общ капацитет 593 места;

- 24 Центъра за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с деменция, с общ капацитет 321 места;

- 43 Центъра за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с умствена изостаналост, с общ капацитет 540 места;

- 22 Центъра за настаняване от семеен тип за пълнолетни лица с физически увреждания, общ капацитет 294 места.

2. НЦОЗА

Експерт от отдел „Детско и младежко здраве“ в НЦОЗА, предоставя професионална подкрепа за пилотиране на услуга за патронажни грижи чрез домашни посещения за уязвими групи - бременни жени и деца до 2-годишна възраст от ромска общност и техните семейства - Програмата „Заедно здраво бебе-здрово бъдеше“, проект реализиран и администриран от Фондация „Тръст за социална алтернатива“. Като член на Националния консултативен съвет по програмата участва в периодичен мониторинг и адаптиране за българските условия, оценка на материалите и възможностите за имплементиране в националната здравната система и др. Предоставянето на услугата за патронажни грижи, чрез професионална помощ и подкрепа от квалифицирани медицински сестри и акушерки на родителите от уязвими общности, допринася за превенция на риска през бременността за здравето и развитието на детето, включително и от раждане на дете с увреждане, ранно откриване на проблеми/нарушения в развитието и увреждания и насочване за специализирана консултация и ранна интервенция, чрез повишаване на здравната информираност и подобряване на майчиното и детското здраве. През 2020-2021 г. специалистът от НЦОЗА участва в международни онлайн семинари, фокусирани върху резултатите от рандомизирани клинични проучвания за доказване на ефективността на програми като ЗБЗБ от типа NFP, в резултат на реализирането ѝ в различни страни по света. Изготвя предложение за имплементиране на програмата за патронажни грижи за бременни жени и малки деца от уязвими общности по модела на ЗБЗБ в съответствие с целите и приоритетите на националната политика за подобряване на майчиното и детското здраве, заложен в НППМДЗ 2021-2030 г.

Специалист с експертиза в областта на ранното детско развитие от отдел „Детско и младежко здраве“ на НЦОЗА участва в междуведомствена работна група с представителство на експерти от други европейски страни, сформирана със заповед РД 09-67/6.01.2021 на министъра на образованието и науката във връзка с реализирането на проект „Въвеждане на Национална рамка за качество на образованието и грижите в ранна детска възраст (REFORM/SC2020/059) на МОН и ЕК. Реализирано е участие във виртуален партньорски обмен на тема „Измерване на качеството на образованието и грижите в ранна детска възраст“ (25-26 март 2021 г.): участие в изготвяне на визия и индикатори за качество на услугите за ОГРДВ в здравеопазването и образованието; предоставяне на експертна информация за изготвяне на аналитичен доклад за качество на ОГРДВ в България по тематични направления: достъп, работна сила, педагогически програми, мониторинг и оценка, управление и др. Един от аспектите на качеството посочени в Препоръките на Съвета на ЕС за висококачествени системи за образование и грижи в ранна детска възраст е гарантиране на равен достъп до всички форми на образование и грижа от най-ранна възраст, включително и за децата с увреждания и създаване на условия за това.

В отдела се разработва научно-приложна тема „Състояние и усъвършенстване на грижите за здравето и развитието на децата в детските ясли“ за периода 2020-2022 г. с цел актуализиране на нормативната база и дейността на детските ясли в съответствие с критериите и стандартите в европейската рамка за качество на ОГРДВ и международните документи за гарантиране правата на децата, което включва и гарантиране на достъп до услуги за образование и грижи (детските ясли и детски градини) и пълноценно развитие на децата с увреждания от най-ранна възраст, с отчитане на техните потребности и с участието на семействата.

3. Национално сдружение на общините в република България ни уверява, че всички политики в областта на хората с увреждания се прилагат в общините с цел тяхното реално приобщаване в обществения живо, самостоятелен живот и включване в общността (чл. 19 „Самостоятелен живот и включване в общността“).

Член 20 „Лична мобилност“

1. МЗ:

През 2020 г., в резултат на две поредни изменения и допълнения в Закона за хората с увреждания (ЗХУ), беше актуализирана и прецизирана концепцията за дейностите по осигуряване правата на хората с увреждания на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия.

Съгласно същата, считано от 1 януари 2022 г., хората с увреждания имат право на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия извън обхвата на задължителното здравно осигуряване, определени индивидуално с медицински документ, издаден от лекарските консултативни комисии, ТЕЛК или НЕЛК, въз основа на конкретните им нужди и съгласно спецификация, утвърдена от Националната здравноосигурителна каса (чл. 73, ал. 1 от ЗХУ).

Финансирането и предоставянето на помощните средства, приспособленията, съоръженията и медицинските изделия за хората с увреждания се осъществяват от Националната здравноосигурителна каса (НЗОК) въз основа на механизъм и стандарти за качество на помощните средства, приспособленията, съоръженията и медицинските изделия за хората с увреждания, като средствата за това се предоставят от държавния бюджет с трансфер чрез бюджета на Министерството на здравеопазването (чл. 73, ал. 2 от ЗХУ).

До края на 2021 г., съгласно действащите нормативни разпоредби и срокове, министърът на здравеопазването издава наредбата по чл. 89, ал. 8 (§ 21 от преходните и заключителни разпоредби към Закона за изменение и допълнение на Закона за хората с увреждания - ДВ, бр. 105 от 2020 г.). До 31 декември 2021 г. Министерският съвет привежда в съответствие с този закон Устройствения правилник на Изпълнителната агенция по лекарствата и Устройствения правилник на Агенцията за хората с увреждания (§ 22, ал. 1). В същия срок Агенцията за хората с увреждания предава на Изпълнителната агенция по лекарствата регистъра по чл. 88, ал. 1 и обучава персонала на Изпълнителната агенция по лекарствата за неговото водене и поддържане (§ 22, ал. 2). Дотогава дейностите по воденето, поддържането и съхраняването на регистъра по чл. 88, ал. 1 се осъществяват от Агенцията за хората с увреждания, а от 1 януари 2022 г. неприключилите производства се довършват от Изпълнителната агенция по лекарствата (§ 22, ал. 3).

2. АСП:

Съгласно чл. 74, ал. 1 от ЗХУ, хората с трайни увреждания, чието придвижване е затруднено, имат право на целева помощ за покупка на лично моторно превозно средство до четирикратния размер на линията на бедност за съответната година, ако средномесечният доход на член от семейството за последните 12 месеца е равен или по-нисък от линията на бедност. С ПМС № 265/24.09.2020 г., размерът на линията на бедност за страната за 2021 г. е определен на 369 лв. До 30.06.2021 г. 4 лица с трайни увреждания са получили целева помощ за покупка на лично моторно превозно средство в размер на 5 352 лв.

По реда на чл. 65, ал. 2 от Правилника за прилагане на Закона за хората с увреждания (ППЗХУ), във връзка с чл. 73 от ЗХУ, за периода до 30.06.2021 г. на 17 лица с увреждания с дисфункция на горни и долни крайници е изплатена целева помощ за приспособления за управление на лек автомобил (т. 14, б. „в“ от Приложение №2 към чл. 68, ал. 1 от ППЗХУ), в размер на 23 280 лв.

Друга мярка за подобряване на личната мобилност на хората с трайни увреждания е издаването на безплатна годишна електронна винетка. В съответствие с разпоредбата на чл. 10в от Закона за пътищата, лицата с 50 и над 50 на сто намалена работоспособност или вид и степен

на увреждане и лицата или семействата, отглеждащи деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средното образование, но не по-късно от 20-годишна възраст, се освобождават от заплащане на винетна такса за един лек автомобил – тяхна собственост или съпругеска имуществена общност, с обем на двигателя до 2 000 куб. см. и мощност до 117,64 kW (160 к.с.) по ред, определен с Наредба на министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията и министъра на труда и социалната политика. За периода от 01.01.2021 г. до 30.06.2021 г. чрез дирекциите „Социално подпомагане“ са издадени 195 388 броя годишни електронни винетки.

Лицата със 71 на сто или над 71 на сто степен на трайно намалена работоспособност или определени вид и степен на увреждане, децата до 16-годишна възраст с трайно увреждане и военноинвалидите имат право на безплатно пътуване два пъти в годината - отиване и връщане, с железопътния транспорт в страната. Правото се осигурява чрез издаване на удостоверения от дирекциите „Социално подпомагане“ по реда на Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане. За отчетения период се издадени 4 135 бр. удостоверения.

Член 21 „Свобода на изразяване и на мнение, свобода на достъпа до информация“

1. МЗ: С последната промяна в Устройствения правилник на Министерство на здравеопазването, предложена за обществени консултации в периода 11 юни - 11 юли, 2021 г., беше създадена нова дирекция в структурата на министерството - „Защита на правата на пациентите“ (обн., ДВ. бр. 63 от 30 юли 2021 г.). Нейното основно предназначение е с практическа насоченост и се изразява в пряката комуникация между Министерство на здравеопазването и пациентските организации, сред които са и организациите на хората с увреждания, с цел постигане по-добър обмен на информация и идентифициране на системните проблеми, които изискват конкретни действия - промени в нормативната база, организационни, технологични и други.

д) признаване и спомагане за използването на езика на знаците

2. АСП: На 06.02.2021 г. влезе в сила Закона за българския жестов език, който урежда обществените отношения, свързани с признаването на българския жестов език за естествен самостоятелен език и със зачитането на правото на глухите и на сляпо-глухите лица на изразяване и на информация чрез българския жестов език. На 07.09.2021 г. в Държавен вестник, брой 74, е публикувана Наредба № РД-06-51 от 27 август 2021 г. за условията и реда за осигуряване на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език, която влиза в сила от деня на обнародването ѝ. В тази връзка и с оглед гарантиране правото на достъп до информация (чл. 9, б. „е“ от Конвенцията) на хората с увреждания, АСП стартира процеса по осигуряване правото до 120 часа годишен лимит на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език на глухите и сляпо-глухите лица и допълнително до 60 часа на семестър на глухите и сляпо-глухите студенти и докторанти в процеса на обучението им за придобиване на висше образование.

3. Агенция за качеството на социалните услуги (АКСУ) осъществява контрол и мониторинг на предоставянето на социалните услуги и лицензира доставчиците на социални услуги, разработва предложения за нормативни стандарти и критерии за качество и ефективност на социалните услуги и оказва методическа подкрепа за спазване на определените стандарти и критерии. Водещи принципи при разработването на стандартите и критериите за социалните услуги са правата на хората, включително хората с увреждания, ползващи тези услуги и гарантиране на активното им участие при вземането на решения с цел реализиране на права и подобряване качеството на живот.

4. МОН:

Съгласно чл. 26 от Закона за българския жестов език МОН с активното участие на представители на глухата общност разработи проект на Правилник за организацията и дейността на Съвета за българския жестов език. Правилникът определя дейността и организацията на работа на съвета, както и условията и реда за определяне на неговите членове. Изготвеният проект на правилник заедно с мотивите към него предстои да се одобри от министъра на образованието и науката, след което и публикува за обществено обсъждане на интернет страницата на МОН и на Портала за обществени консултации.

С приемането на Закона се призна езиковият статут на българския жестов език и зачитането на правото на глухите лица и на сляпо-глухите лица, които имат достатъчно съхранено зрение, на изразяване и на информация чрез българския жестов език. В закона са регламентирани правата и задълженията на институциите в системата на предучилищното и училищното образование във връзка с осигуряването на условия за изучаване, усвояване и използване на българския жестов език. За тази цел е важно да се стимулира и научноизследователската дейност за надграждането и популяризирането на българския жестов език. Със закона се поставя начало на нов подход към изучаването и развитието на българския жестов език и към все по-широкото му навлизане в образователните и социалните практики.

Министерството на образованието и науката продължава да осигурява превод от и на български жестов език на лица с увреден слух при административно обслужване или при провеждането на мероприятия, работни срещи, с тяхно участие.

5. НАП: Агенцията поддържа диалог с представители на различни организации на хора с увреждания по теми касаещи подобряване на обслужването, достъпността на услугите и материалната база на НАП.

При заявяване и получаване на административно обслужване НАП предоставя превод от и на български жестов език, чрез поддържане на внедрената през 2018 г. услуга за видео жестов превод. Услугата осигурява компенсираща, асистирана връзка на глухите клиенти със служителите на НАП, в реално време, от електронният сайт на НАП - www.nap.bg и на място във всички офиси за обслужване. Преводите и по двата канала за комуникация се извършват от квалифицирани жестови преводачи.

Служителите в салоните за клиенти на НАП са преминали обучение и разполагат с указания за създаване на организация за обслужване за всички категории граждани в неравностойно положение, включително инвалиди и граждани с увреждания.

Член 12 „Равнопоставеност пред закона“, член 13 „Достъп до правосъдие“ и член 23 „Уважение към дома и семейството“

През 2016 г. работна група към Министерството на правосъдието (МП) изготви проект на Закон за физическите лица и мерките за подкрепа (ЗФЛМП) с ц несъответствията на действащото законодателство с международните стандарти на Конвенцията за правата на хората с увреждания (КПХУ), ратифицирана със закон, приет от 41-ото Народното събрание (НС) на 26.01.2012 г. и обн., ДВ, бр. 12/2012 г., както и препоръките на Комитета по доклада на България по КПХУ.

С проекта се предлага въвеждането на комплекс от мерки, чрез които да се оказва подкрепа на лица с увреждания (с интелектуални и психо-социални разстройства) с цел да упражняват правата си самостоятелно, като същевременно се регламентира промяна в отношението към тях като към активни субекти на права. Като нови за българското законодателство са предвидени институтите на подкрепата при извършване на конкретни правни действия, подкрепеното вземане на решения и защитните мерки в ситуация на риск,

съвместно вземане на решения, предварителна декларация и др. В проекта са уредени и правомощията на органа по подкрепеното вземане на решения, който е кметът на общината.

Очакваните резултати са гарантиране и осигуряване на равнопоставеност на хората с интелектуални и психосоциални разстройства пред закона в изпълнение на **чл. 12 от КПХУ** и осигуряване на ефективен достъп на тези лица до правосъдие в изпълнение на **чл. 13 от КПХУ** наравно с всички останали, включително чрез предоставяне на процедурни и подходящи за възрастта им мерки за подкрепа с оглед ефективното изпълняване на тяхната роля като преки и непреки участници в обществения живот.

В преходните и заключителните разпоредби (ПЗР) на законопроекта са предвидени изменения и допълнения в 56 закона, като Закона за лицата и семейството, Семейния кодекс, Гражданския процесуален кодекс, Изборния кодекс и др. Измененията и допълненията на Семейния кодекс предвиждат отпадане на ограниченията за брак при лица с такива увреждания в изпълнение на **чл. 23 от КПХУ**.

Проектът е преминал през обществени консултации и междуведомствено съгласуване, одобрен е с Решение № 645 на Министерския съвет от 4 август 2016г. и е внесен в 43-то Народно събрание. Подкрепен е на първо четене от Комисията по правни въпроси (водеща), Комисията по вероизповеданията и правата на човека (участваща), Комисията по регионална политика, благоустройство и местно самоуправление (участваща), Комисия по труда, социалната и демографската политика (участваща) и Комисията по здравеопазването (участваща). Поради предсрочното прекратяване на пълномощията на 43-то Народно събрание законопроектът не е бил внесен в пленарна зала.

С оглед на предвидените в законопроекта множество изменения и допълнения в други нормативни актове, както и в изпълнение на изискванията на Закона за нормативните актове, влезли в сила междувременно през месец октомври 2018 г., е взето решение да се извърши цялостна предварителна оценка на въздействието на проекта. Поради тази причина към МП е Сформиран екип, който да извърши цялостната оценка на въздействието на законопроекта.

При извършените анализи е установено съществуващо противоречие между някои от разпоредбите на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и Конституцията на Република България. Конвенцията е ратифицирана със закон, приет от 41-ото НС на 26.01.2012 г. и е в сила за България от 2012 г. От този момент тя е част от вътрешното ни право и на основание чл. 5, ал. 4 от Конституцията на Република България има предимство пред нормите на вътрешното ни законодателство, което ѝ противоречи. Същевременно съгласно тълкуването на Конституционния съд в Решение № 7 от 1992 г. по к. д. № 6/92 г., което е задължително по силата на чл. 14, ал. 6 от Закона за Конституционен съд за всички държавни органи, юридически лица и граждани, следва, че нормите на Конвенцията не могат да се противопоставят на Конституцията в случай на противоречие между тях. Съгласно цитираното решение: „Нормите на инкорпорираните международни договори при противоречия с норми на законови и подзаконови актове от вътрешното законодателство се прилагат с предимство съгласно разпоредбата във второто изречение на чл. 5, ал. 4 от Конституцията.“ [...]. „Те обаче не трябва да противоречат на Конституцията. Този извод се налага от тълкуването на чл. 5, ал. 2 и 4 във връзка с чл. 85, ал. 3 и чл. 149, ал. 1, точка 4 от Конституцията.“

Това противоречие касае два спорни въпроса, по които не е постигнато съгласие в рамките на екипа-предвиденото отпадане на института на поставяне под запрещение и упражняването на активното и пасивно избирателно право от лицата с интелектуални и психосоциални разстройства.

Съгласно становището на Конституционния съд в Решение № 12/2014 г., институтът на поставяне под запрещение е важен елемент на уредената в чл. 51, ал. 3 от Конституцията на Република България особена закрила на държавата и обществото над лицата с физически и психически увреждания, които цели „ограничаване в извършването на правни действия на тези лица, доколкото поради естеството на тяхното състояние няма друг, по-ефективен начин за

защита на техните интереси, като същевременно охранява и правата на третите лица, които също могат да бъдат засегнати от правните действия на лицата с психически увреждания и защитава сигурността на гражданския оборот“. Според Конституционния съд отмяната на запрещението в Закона за лицата и семейството „ще породви съществена празнота в правния режим на тези лица, ще доведе до отмяна на специалните защиты, които законодателството предоставя на недееспособните лица в изпълнение на Конституцията и ще обезсмисли института на поставянето под пълно запрещение.“

В своето решение Конституционният съд сочи също така, че „Единствените ограничения за поставените под запрещение, които са изведени на конституционно ниво, засягат само активното и пасивното им избиращелно право (чл. 42, ал. 1 и чл. 65, ал. 1 от Конституцията), доколкото упражняването на избиращелно право не е просто акт на кандидатиране или гласуване в изборите, а представлява волеизявление, основано на осъзнат политически интерес“.

С оглед очертаните два спорни въпроса са предприети действия за организиране и провеждане на академична дискусия с преподаватели по конституционно право от всички висши училища в страната на тема: „Конституционносъобразността на проекта на Закон за физическите лица и мерките за подкрепа, предвиденото отпадане на института на поставяне под запрещение и ползването от активно и пасивно избиращелно право на лицата, поставени под запрещение“. След провеждането на дискусията ще бъде взето решението за предприемане на конкретните следващи стъпки: финализиране на законопроекта в настоящия му вид или изготвяне на нов законопроект в съответствие с института на запрещението съобразно сега действащата Конституция на Република България.

Член 24 „Образование“

1.МОН предоставя следната информация от компетентностите на Министерството:

Политиките за приобщаващо образование, насочени към децата и учениците със специални образователни потребности (СОП) се формират и прилагат в съответствие с принципите, залегнали в Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО), за равен достъп до качествено образование и приобщаване на всяко дете и на всеки ученик, за хуманизъм и толерантност, за равнопоставеност и недопускане на дискриминация. Значимостта на посочените политики се обуславя и от една от целите в ЗПУО, насочена към формиране на толерантност и уважение към правата на децата, учениците и хората с увреждания.

За осигуряване на равен достъп до качествено образование и за приобщаване на всяко дете и ученик МОН активно работи по създаване на условия и ресурси за изграждане на подкрепяща среда в детските градини и училищата за осъществяване на приобщаващото образование.

В тази връзка бяха изготвени указания за предоставяне на обща и допълнителна подкрепа на деца и ученици, обучаващи се в системата на предучилищното и училищното образование в условия на пандемия от COVID-19. За изминалата учебна 2020/2021 година беше въведено обучение и предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие - психо-социална рехабилитация, рехабилитация на комуникативните нарушения и други терапевтични дейности, от разстояние в електронна среда за 75% от децата и учениците със специални образователни потребности със съдействието на родителите. Създаде се организация по електронен път да се наблюдава работата на всеки един педагогически специалист от ръководството и какви връзки се осъществяват с ученици и родители. Засили се взаимодействието между образователните институции в страната чрез споделяне в още по-голяма степен на добри практики и работещи модели за предоставянето на обучение и подкрепа в електронна среда. Подобри се комуникацията с родителите и подкрепата, която те оказват на педагогическите специалисти.

При невъзможност да осъществят синхронно обучение част от образователните институции осъществяваха и несинхронно обучение и подкрепа за личностно развитие на деца и ученици, чрез изготвени учебни материали за седмицата, като материалите се принтираха и чрез ресурсни специалисти или образователни медиатори се предоставяха в домовете на децата. Даваха се указания за работа, поддържаше се постоянна връзка по телефона с напътствия как да се справят с учебните материали.

Направиха се промени в ЗПУО по отношение на подкрепата за личностно развитие, като в зависимост от спецификата си подкрепата за личностно развитие вече може да се осъществява по решение на директора на институцията присъствено и/или от разстояние в електронна среда, включително и синхронно, чрез използване на средствата на информационните и комуникационните технологии. Редът и условията за осъществяване на подкрепата за личностно развитие от разстояние в електронна среда са определени в Глава осма на Наредбата за приобщаващото образование.

Продължава осигуряването на обща и на допълнителна подкрепа за личностно развитие на деца и ученици със специални образователни потребности, като за изминалата 2020 г. е осигурена подкрепяща среда в самите детски градини и училища или от регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващо образование на общо 20 314 деца и ученици в системата на предучилищното и училищното образование и обучение, от които 15 971 в училища и 4 343 в детски градини.

Децата и учениците със специални образователни потребности, които се обучават в системата на предучилищното и училищното образование (без специалните училища и центрове за специална образователна подкрепа), се подпомагат от 4340 педагогически специалисти, назначени в детските градини и училищата, като от тях: ресурсни учители - 1218, психолози - 966, логопеди - 709, рехабилитатори на слуха и говора - 79, учители за деца с нарушено зрение - 133, слухово-речеви рехабилитатори - 13, педагогически съветници - 725, учители на деца с умствена изостаналост - 24, възпитатели - 398, педагози други - 75.

На 7926 деца и ученици със специални образователни потребности, които се обучават в училищата и детските градини (без специалните училища и центрове за специална образователна подкрепа), е предоставена допълнителна подкрепа от 932 педагогически специалисти от регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващото образование.

Сред основните политики на Министерството е и осигуряването на разумни улеснения за участие на ученици със специални образователни потребности в националното външно оценяване и в държавните зрелостни изпити. За сесия май-юни 2020 г. и август-септември 2020 г. са подпомогнати общо 34 зрелостници с нарушено зрение и 27 зрелостници с обучителни трудности за полагане на държавните зрелостни изпити с материали на брайлов шрифт или на уголемен шрифт.

Министерството организира и координира дейностите, насочени към подкрепа на специалните училища за деца със сензорни увреждания и на центрове за специална образователна подкрепа за предоставяне на допълнителна подкрепа за личностно развитие на деца и ученици със специални образователни потребности.

През 2020 година по проект „Образование за утрешния ден“ за специалните училища за ученици с увреден слух и с нарушено зрение са предвидени средства в размер на 50 000 лв. за осигуряване на подпомагащи технологии: ФМ системи, четящи камери, системи за контрол с поглед и други.

Ежегодно по Националната програма „Осигуряване на съвременна образователна среда“, модул „Подкрепа на целодневното обучение на учениците“, с размера на определените за модула средства се финансират от 80 до 90 проектни предложения за начален и за прогимназиален етап. Със средствата по модула се дава възможност на училищата и ЦСОП за обзавеждане на класните стаи с нови софтуерни продукти и технологии, подпомагащи обучението и на децата и учениците със специални образователни потребности.

През 2020 г. е организирана и проведена онлайн съвместно с фондация „Асист-помагачи технологии“ Третата международна конференция на тема „Допълваща и алтернативна комуникация“, целяща запознаване на специалистите с различни методи за допълваща и алтернативна комуникация и подходи за работа и обучение на деца със специални образователни потребности и множество увреждания.

Създадена организация и координация за осъществяване на професионално обучение за ученици с нарушено зрение в СУУНЗ „Луи Брайл“, гр. София с профил „Работник в керамичното производство“ и в СУУНЗ „Проф. д-р Иван Шишманов“, гр. Варна с профил „Работник в озеленяването“.

През последните години МОН инициира и подкрепи научни разработки от висши училища и от юридически лица с нестопанска дейност, като през 2020 година бяха разработени следните методически ръководства: Методическо ръководство за обучение по български жестов език в предучилищна и начална училищна възраст; Методическо ръководство за подготовка на преводачи по български жестов език; Методическо ръководство за обучение на сляпоглухи по български жестов език и алтернативни средства за комуникация; Детски речник на български жестов език (научноизследователски и образователен ресурс за специалисти и родители на глухи деца).

През 2020 г. са разработени и 6 учебни помагала и 6 методически ръководства за начален, прогимназиален и първи гимназиален етап за ученици със специални образователни потребности, които се обучават в общообразователните училища и за такива, които се обучават в центрове за специална образователна подкрепа, по Националната програма „Разработване , на учебни помагала и на методически ръководства, оценяване и одобряване на проекти на учебни помагала за подпомагане на обучението, организирано в чужбина, на проекти на учебници и на проекти на учебни комплекти“.

В рубриката „Приобщаващо образование“, обособена на сайта на МОН се публикува периодично актуална информация.

Осъществена е подкрепа, включително чрез финансови средства от МОН, на Фондация „Образователно равенство Аутизъм - България“ за създаване на образователно звено в партньорство с училища - 132 ОУ „Ваня Войнова“ и 139 ОУ „Захарий Круша“, където да се апробира иновационната образователна програма за деца с разстройства от аутистичния спектър (РАС).

Студентите с трайни увреждания, получили стипендии по реда и при условията на Постановление № 90 от 26.05.2000 г. за предоставяне на стипендии на студентите, докторантите и специализантите от държавните висши училища и научни организации, са както следва:

- през зимния семестър на учебната 2019-2020 година - 615, със среден размер 113,20 лв. на месец;
- през летния семестър на учебната 2019-2020 година - 676, със среден размер 112,56 лв. на месец;
- през зимния семестър на учебната 2020-2021 година - 575, със среден размер 115,01 лв. на месец;
- през летния семестър на учебната 2020-2021 година - 578, със среден размер 126,28 лв. на месец.

По реда и при условията на цитираното по-горе постановление се предоставят стипендии и на следните категории студенти: студенти с двама родители с трайни увреждания; студенти с един родител, който е с трайни увреждания. За посочените по-горе периоди са предоставени:

1. На студенти с двама родители с трайни увреждания:
 - през зимния семестър на учебната 2019-2020 година - 81, със среден размер 110,62 лв. на месец;
 - през летния семестър на учебната 2019-2020 година - 91, със среден размер 113,08 лв. на месец;

- през зимния семестър на учебната 2020-2021 година - 77, със среден размер 113,51 лв. на месец;

- през летния семестър на учебната 2020-2021 година - 87, със среден размер 125,29 лв. на месец.

2. На студенти с един родител, който е с трайни увреждания:

- през зимния семестър на учебната 2019-2020 година - 183, със среден размер 115,30 лв. на месец;

- през летния семестър на учебната 2019-2020 година - 201, със среден размер 116,30 лв. на месец;

- през зимния семестър на учебната 2020-2021 година - 176, със среден размер 117,22 лв. на месец;

- през летния семестър на учебната 2020-2021 година - 204, със среден размер 126,84 лв. на месец.

От 2020 година наред с изпълнението на планираните политики и мерки за приобщаващо образование за децата и учениците със СОП се осъществява процес на разработване на стратегически документ за образование за периода до 2030 г. В него се предвижда прилагането на посочените политики и мерки да продължи устойчиво и да бъде по-ефективно, като се вземат предвид заложените цели в Приоритет 1 „Образование и умения“ на Националната програма за развитие „България 2030“, Цел 4 от Глобалните цели за устойчиво развитие на ООН: „Осигуряване на приобщаващо и справедливо качествено образование и стимулиране на възможностите за учене през целия живот за всички“, както и европейските приоритети за приобщаващо образование.

По проект B005M20P001-3.018-0001 „Подкрепа за приобщаващо образование“, финансиран по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014 - 2020 година с бюджет от 31 000 000 лева в рамките на 36 месеца ще се осигурява допълнителна подкрепа за личностно развитие на деца и ученици. Очаква се да бъдат подпомогнати 4100 деца и ученици със специални образователни потребности, както и 7700 деца и ученици с хронични заболявания, в риск и с изяви дарби, от 654 детски градини и училища. За работата с тях ще бъдат обучени 4850 специалисти. По проекта ще се разработват и прилагат модели и инструменти за оценка на индивидуалните потребности на деца и ученици със специални образователни потребности и с хронични заболявания. Предвижда се разработване на карта за функционална оценка на индивидуалните потребности на децата и учениците със специални образователни потребности и с хронични заболявания във връзка с прилагането на Международната класификация за функционирането на човека, уврежданията и здравето на децата. Предстои провеждането на обучения на специалисти от детските градини и училищата по проекта за прилагане на правилни подходи при използването на т.нар. „Карта за функционална оценка“, както и за прилагането на другите инструменти, разработени по проекта, за оценяване на потребностите и за предоставяне на допълнителна подкрепа на деца и ученици със специални образователни потребности и с хронични заболявания, с изяви дарби и в риск. Предвижда се въвеждане на междусекторен подход при прилагане на картата за функционална оценка съгласно 1СР-СУ на ниво 28 области от страна на обучените специалисти от Регионалните центрове за подкрепа на процеса за

Предвижда се и разработване на специализирани дидактически материали - учебна литература, адаптирани учебни помагала, както и обучения на екипи за подкрепа за личностно развитие, обучения за учители и непедagogически персонал в размер на 1 537 450 лева. Предвидени са 4 675 384 лева за създаване на нови специализирани кабинети и за надграждане и обновяване на материално-техническата база на вече съществуващи такива. Планирани са средства и за закупуване на софтуерни обучителни програми в размер на 526 382 лева. За назначаването на педагогическите специалисти са предвидени 10 453 112 лева за изплащане на възнагражденията им. Планирано е назначаването на 181 педагогически специалисти. За

непедагогическия персонал (помощник на учителя и социален педагог) са заложили 2 445 115 лева.

Цялостната политиката на Министерството на образованието и науката е насочена към създаване на условия за развитие на приобщаващото образование като процес на осъзнаване, приемане и подкрепа на индивидуалността на всяко дете или ученик чрез включване на ресурси, насочени към премахване на пречките пред ученето и научаването и към създаване на възможности за развитие и участие на децата и учениците във всички аспекти на живота на общността.

2. Министерство на културата: По отношение на подобряване на условията за интегрирано обучение в националните училища по изкуствата и културата, за учебната 2020/2021 г. интегрирано се обучават 64 деца със специални образователни потребности, като на 52 от тях е подсигурано съответното ресурсно подпомагане, съобразно нуждите и увреждането. Министерство на културата продължава да стимулира талантиливи деца с увреждания и деца с изявени дарби като осигурява стипендии по Програмата на мерките за закрила на деца с изявени дарби.

За първо полугодие са предоставени 61 стипендии, както и 5 броя еднократно финансово подпомагане на деца с изявени дарби от държавните и общинските училища.

Член 25 „Здравеопазване“

1. МЗ: През първото полугодие на 2021 г. е финализирана промяната в Наредбата за медицинската експертиза в резултат на продължилите повече от две години обсъждания между експертите от Националната експертна лекарска комисия и териториалните експертни лекарски комисии, представители на различни национално представени организации на хората с увреждания, Министерство на здравеопазването и Националния осигурителен институт, касаещи отправните точки за оценка на трайно намалената работоспособност и на вида и степента на увреждане в проценти. Периодично бяха привличани чрез НЕЛК и специалистите от Експертните съвети по отделни медицински специалности.

По този начин се постигна по-голяма прецизност по отношение на критериите, въз основа на които се извършва оценката на уврежданията, като се отчита динамиката в развитието, различните етапи и стадии на едно и също заболяване. В част от случаите се актуализират и самите проценти, съответстващи на отделни отправни точки, като се отчитат съвременните възможности за терапевтично повлияване на уврежданията. Премахва се също и наличието на зависимост между възрастта и оценката на степента на увреждане, съществуваща до този момент при някои увреждания.

С въпросната промяна се постига по-висока степен на обективност при определянето на крайния процент трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане.

Бяха взети предвид и някои допълнителни предложения, постъпили в периода на общественото обсъждане на тези промени (05.04.2021 г. - 05.05.2021 г.), касаещи възможността за определяне на пожизнен срок при някои увреждания с категоричен дефинитивен срок на инвалидност. Създаде се възможност за лицата с множествени увреждания, някои от които не са дефинитивни, да изберат по-благоприятния за тях вариант - да се освидетелстват за всички увреждания (дефинитивни и недефинитивни) с определен срок на инвалидност или да се освидетелстват само за дефинитивното увреждане, с пожизнен срок на инвалидност - избор, който до сега не съществуваше.

Горните промени станаха факт с обнародването на Постановление № 225 на Министерския съвет от 12 юли 2021 г. (ДВ, бр. 59 от 2021 г., в сила от 16.07.2021 г.).

Направлението, по което следва да се работи и през втората половина на 2021 г., е изработването на процедури за оценка, в консултация с представителните организации на хората с увреждания, които по-точно да отговорят на модела за правата на човека при хората с увреждания, така както са залегнали в Конвенцията. В тази насока следва да се търси максимално унифициран подход за страната при осъществяване на медицинската експертиза при сега действащото законодателство, така че да се елиминират всички различия в практиката на органите на медицинската експертиза по места. Хората с увреждания трябва да получават еднаква медицинска услуга, базирана на обективност и професионализъм, независимо в кой край на България я получават. Важна роля в тази насока има Националната експертна лекарска комисия, която има наблюдение върху работата на всички ТЕЛК в страната, може да оцени съществуването на различен подход при равни други условия и притежава компетентност за методическо ръководство и контрол върху медицинската експертиза в Република България.

2. НЕЛК е взела участие в изготвянето на концепции относно извършени промени, свързани с изменението на Закона за здравето и съответните подзаконови нормативни актове (Наредба за медицинската експертиза и Правилника за устройството и организацията на работа на органите на медицинската експертиза и на регионалните картотеки на медицинските експертизи), като отбелязват, че въпросните законови промени целят яснота, прозрачност и достъпност за хората с увреждания по отношение на техните права, отнасящи се до експертизата на работоспособността.

За 2021 г. конкретна нормативна промяна е била извършена с Постановление на министерски съвет № 225/12.07.2021 г. за изменение и допълнение на Наредбата за медицинската експертиза, с което се изменя и допълва Приложение № 1 към чл. 63, ал. 1, касаещо отправните точки на оценка на трайно намалената работоспособност и на вида и степента на увреждане в проценти.

НЕЛК изпълнява задълженията си по чл. 14, ал. 2 и ал. 3 от Правилника за устройството и организацията на работа на органите на медицинската експертиза и на регионалните картотеки на медицинските експертизи (ПУОРОМЕРКМЕ) за провеждане на първоначално и поддържащо обучение на лекарите от ТЕЛК. С нормативните промени в ПУОРОМЕРКМЕ от 2018 г. възможностите на лекарите от ТЕЛК бяха разширени чрез въвеждане на възможността за провеждане на дистанционно обучение.

3. НЦОЗА: В Националната програма за подобряване на майчиното и детското здраве 2021-2030г. е предвидено продължаване на изпълнението и надграждане на мерките, гарантиращи равен достъп до качествено здравеопазване, включително квалифицирани грижи за бременни жени, независимо от техния здравноосигурителен статус. Създадени и разкрити са 31 здравно- консултативни центъра за майчино и детско здраве. За превенция на риска за здравето при деца от уязвими групи и раждане на дете с увреждания са предвидени изследвания с финансиране по Програмата при бременни жени. С цел ранно откриване и навременна интервенция при увреждане на слуха при новородени, в лечебни заведения, в които има разкрити родилни/неонатологични структури, в рамките на НППМДЗ 2014-20 г. е въведен масов неонатален слухов скрининг, чието провеждане продължава и по Програмата с хоризонт 2030г.. В ЗКЦ се осигурява възможност за извършване на биохимичен скрининг при бременни жени за оценка на риска от раждане на дете с болест на Даун, други анеуплоидии, спина бифида, аненцефалия и тежък дефект на коремната стена. Изследванията се извършват в университетски болници в гр. София, Пловдив, Варна, Плевен и Стара Загора, в които са разкрити генетични лаборатории. Освен консултациите, извършвани на място в центровете и приемно-консултативните кабинети на територията на лечебното заведение, се осъществяват

посещения и в дома по преценка на специалистите. Домашните посещения се предоставят и на деца с увреждания и с хронични заболявания до навършване на 1 година. При необходимост пациентите се насочват и за високоспециализирани дейности, проследяване и лечение. Осигуряват се и високоспециализирани консултации за деца с определени заболявания от ЗКЦ в 5 специализирани/университетски болници (СБАЛАГ „Майчин дом“ ЕАД - София, СБАЛДБ „Проф. Иван Митев“ ЕАД - София, УМБАЛ „Св. Георги“ ЕАД - Пловдив, УМБАЛ „Св. Марина“ ЕАД - Варна и УМБАЛ „Д-р Г. Странски“ ЕАД - Плевен), в които са създадени 13 експертни комисии. Комисиите извършват комплексно медицинско наблюдение на деца с хронични заболявания - диабет, вродени сърдечни малформации, вродени лицеви малформации, вродени хематологични заболявания, недоносени деца и с детска церебрална парализа, изготвят индивидуални медико-социални планове за децата с хронични заболявания и увреждания.

През 2020-2021 г. НЦОЗА участва в дефинирането на приоритетите и разписването на мерки и дейности за комплексно обслужване на децата с увреждания в НППМДЗ с хоризонт до 2030 г., включително и за гарантиране на устойчивост на ЦКОДУХЗ. НЦОЗА участва в развитие на модела и осигуряване на устойчивост на ЦКОДУХЗ, с изпълнението на дейности, заложи в Плана за действие за периода 2021 -2023 г. към НППМДЗ 2021 -2030 г.

НЦОЗА, отдел „Детско и младежко здраве“, участва активно в процеса на деинституционализация на децата под 3-годишна възраст, настанени в Домове за медико-социални грижи за деца (ДМСГД), преобладаваща част от които са деца с увреждания. В изпълнение на Актуализирания план за действие за изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България“, Министерството на здравеопазването разработи концепция и реализира дейности, в резултат на които през 2021 г. остават да функционират само 4 ДМСГД, които се предвижда да бъдат закрити до края на годината. Изпълнението на реформата за деинституционализация на грижата за деца се ускори законодателно и от приетият Закон за социалните услуги. Основен приоритет е гарантиране правото на детето с увреждане да живее в подкрепяща развитието му семейна или близка до семейната среда, вкл. чрез превенция на изоставянето и институционализацията чрез създаване на развита мрежа от здравни и интегрирани здравно-социални услуги. На мястото на закритите ДМСГД са разкрити 10 ЦКОДУХЗ - в гр. Благоевград, Бургас, Бузовград, Видин, Дебелец, Добрич, Силистра, Сливен, София и Хасково. През 2020 и 2021 г. НЦОЗА участва с методична и консултативна помощ в процеса на деинституционализация на децата от ДМСГД, реструктурирани в интегрирани здравно-социални услуги - ЦКОДУХЗ. Изготвени са методични материали в помощ на подготовката и реализирането на деинституционализацията на децата от ДМСГД (карти за анализи и оценки, планове и препоръки за деинституционализация на децата и планове за разкриване на ЦКОДУХЗ).

Важно условие за успешно реализиране на деинституционализацията на децата от ДМСГД е максимално ефективно използване на наличните човешки ресурси чрез промяната на нагласите и повишаване на знанията и уменията на специалистите за активно участие в процеса на деинституционализацията, разкриването и стартирането на дейностите в интегрираните услуги (ЦКОДУХЗ). Това включва подкрепа и обучение за развитие на професионалната им квалификация в тази насока. В тази връзка, в НЦОЗА са разработени методични и учебни материали за повишаване квалификацията на специалисти от ДМСГД и ЦКОДУХЗ по въпросите на деинституционализацията и превенцията на институционализацията в ранно детство. По линия на следдипломното обучение, в програмата на курсовете на НЦОЗА, е планирано провеждането на тематичен курс „Деинституционализация и превенция на институционализацията на деца в ранна възраст“ (на 20 октомври 2021 г.).

Ранното идентифициране на деца в риск от проблеми в развитието и увреждане е от съществено значение за навременната корекция и превенция на усложненията. През 2021 г. е планирано и провеждане на курс за следдипломно обучение на специалисти от извънболничната медицинска помощ и детски заведения от системата на здравеопазването за ранно откриване на нарушения в развитието и увреждания при деца под 3-годишна възраст (30 септември 2021 г.).

Продължава изпълнението на плана за действие „Мерки за подобряване на грижите в помощ на лица с аутизъм и техните семейства“, утвърден от министъра на здравеопазването. В отдел „Детско и младежко здраве“ към НЦОЗА е разработена програма и учебни материали за повишаване квалификацията на специалисти от извънболничната помощ (ОПЛ, педиатри) за оценка, проследяване и ранно откриване на проблеми и нарушения в психичното развитие при деца от раждането до 3-годишна възраст, като от 2017г. насам ежегодно се провеждат курсове и семинари за повишаване квалификацията на тези специалисти в областта. През 2021 г. е предоставена експертна информация за изготвяне на отговор от МЗ на запитване, постъпило в Комисията по здравеопазването на 44 НС от Национален парламент на Румъния чрез Европейски център за парламентарни проучвания и документация относно политики и финансиране на терапевтични програми за деца с разстройства от аутистичния спектър. През 2020-2021г. се осъществява обсъждане и планиране на дейности за пилотен модел с бюджетиране на минимум терапевтичен пакет за деца с аутизъм, базиран на опита на ЦСРИДУ-аутизъм Варна.

По Националната програма за подобряване на майчиното и детското здраве 2014-2020 г. от 2015 г. в отдел „Детско и младежко здраве“ към НЦОЗА се провежда ежегодно обучение на ОПЛ и педиатри от извънболничната медицинска помощ за скрининг на аутизма в ранно детство и за консултиране на семействата на деца с РАС. През 2020 г. и 2021 г. са проведени супервизии и консултации на ОПЛ и педиатри от извънболничната помощ, преминавали обучение в НЦОЗА за скрининг на аутизма в ранна възраст, по случаи от техните практики.

Чл. 26 „Абилитация и рехабилитация“

Националният осигурителен институт (НОИ) предоставя информация по компетентност по отделните членове на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, както следва:

Кодексът за социално осигуряване (КСО) включва в осигурителните права на осигурените лица и правото на парична помощ за профилактика и рехабилитация. Със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване ежегодно се планират средства, които се изразходват за дейности по профилактика и рехабилитация. Условието и редът за тяхното разходване са регламентирани в Наредба № 1 от 13.02.2007 г. за ползване и изплащане на паричните помощи за профилактика и рехабилитация.

Право на парична помощ за профилактика имат осигурените лица за общо заболяване, майчинство и/или трудова злополука и професионална болест. За тях трябва да са внесени или дължими осигурителни вноски за шест последователни календарни месеца, предхождащи месеца, през който се провежда рехабилитацията. Заболяването трябва да е диагностично уточнено и лекуващият лекар да е установил необходимост от провеждане на рехабилитация към периода на ползване на паричната помощ. Право на такава помощ имат и лицата, които получават лична пенсия за инвалидност. Те не трябва да са навършили възрастта за придобиване право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, срокът на инвалидността в експертното решение да не е изтекъл и лекуващият лекар да е установил необходимост от провеждане на рехабилитация към периода на ползване на паричната помощ.

За осъществяване на профилактика и рехабилитация на осигурените лица през 2020 г. НОИ е сключил договори с 20 юридически лица за 49 изпълнители на дейността. Размерът на

паричната помощ за едно лице включва средствата за не повече от 4 основни диагностични и терапевтични процедури дневно, нощувки и частична парична помощ за хранене.

През 2020 г. в заведенията за профилактика и рехабилитация са преминали 27 696 лица, а изразходваните средства са в размер на 12 352,1 хил. лв.

В разпределението им по 10-те групи заболявания (сърдечно-съдови, стомашно-чревни и чернодробни, бъбречно-урологични, ендокринни, гинекологични и андрологични и кожни заболявания, както и заболявания на централната нервна система, на дихателната система, на опорно-двигателния апарат и на периферната нервна система), с най-голям относителен дял са лицата, провели профилактика и рехабилитация за заболявания на опорно-двигателния апарат – 71,6% и на периферната нервна система – 24,5%.

През 2020 г. 691 лица с отпусната лична пенсия за инвалидност са ползвали парична помощ за профилактика и рехабилитация.

Към 30.06.2021 г. 239 лица с отпусната лична пенсия за инвалидност са ползвали парична помощ за профилактика и рехабилитация.

Член 27 „Работа и заетост“

1. Агенция по заетостта(АЗ) като обществен посредник на пазара на труда, изпълнява държавната политика по заетостта и защита на пазара на труда, организира професионално ориентиране, обучение на възрастни, извършва посреднически услуги по заетостта, реализира програми и насърчителни мерки по ЗНЗ и проекти по Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси“ (ОП РЧР). Фокусът е насочен към уязвими групи, в т. ч хората с увреждания, с активно поведение за търсене на работа на пазара на труда.

Агенцията по заетостта изпълнява действията, насочени към хората с увреждания, в съответствие с изискванията на Националната стратегия за заетост на хората с увреждания 2021-2030 г. и с Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания.

В съответствие със *Закона за насърчаване на заетостта (ЗНЗ)*, всички хора са равнопоставени при ползване на услугите, предоставяни от териториалните поделения на АЗ - дирекциите „Бюро по труда“ (ДБТ), след регистрирането им като търсещи работа лица. Безработните лица с увреждания, регистрирани като търсещи работа лица, могат да ползват услугите по заетостта, като не се допуска никаква *форма на пряка или непряка дискриминация*. Към всеки безработен с трайни увреждания, се прилага индивидуален подход, като се предоставят подходящи услуги за заетост, съобразени със специфичните му потребности, здравословно състояние, придобити образование и квалификация.

При регистрирането на лицата от тази целева група, с цел доказване на трайно намалената им работоспособност, се изисква да представят решение на Териториалната експертна лекарска комисия (ТЕЛК) или Националната експертна лекарска комисия (НЕЛК) (регламентирано в Правилника за прилагане на ЗНЗ). Представянето на експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК е основание за трудовия посредник да търси и да предложи подходяща работа, която да бъде съобразена със здравословното състояние на лицето с увреждане или включване в конкретно обучение на възрастни.

Съгласно изискванията на ЗНЗ, на всички регистрирани безработни лица, в т.ч. на хората с увреждания, се изготвят индивидуални планове за действие (ИПД) до един месец от регистрацията им в ДБТ. В ИПД се предприемат подходящи стъпки, които да съдействат за своевременното устройване на работа. Насоката за работа с безработното лице се определя въз основа на изявеното от негова страна желание за работа, от предприеманите от негова страна действия в това отношение и от съществуващите в момента социални или здравословни проблеми на лицето. Основният акцент в предоставянето на услуги на лица с трайни увреждания е в точната оценка и подпомагане за разкриването и развитието на техните възможности, на

специфичните знания и умения и силните страни, които те да реализират при включване в заетост.

Въведена е организация, позволяваща предоставяне на специализирано трудово посредничество за безработните лица с увреждания, което включва подпомагане за самостоятелно търсене на работа; мотивиране за активно поведение на пазара на труда; психологическо подпомагане - подкрепа от психолог за справяне със състоянието на безработица, под формата на индивидуални консултации и участие в групови мероприятия; индивидуална подкрепа от мениджър на случай - кейс-мениджърът предлага пакет от услуги (услуги, които предоставят институциите - социални, здравни, образователни, допълващи посредническите услуги), които в максимална степен удовлетворяват потребностите из съответното безработно лице, планират и координират процеса на тяхното предоставяне; включване в обучение на възрастни;

Инструмент в работата на трудовите посредници, който разширява обхвата и качеството на услугите по заетост за безработни лица с трайни увреждания е Ателие за търсене на работа, като им предоставя възможност да се запълнят дефицитите от знанията по отношение на процеса на търсене на работа; подобрят и надграждат вече придобитите умения по отношение на търсения ефект - започване на работа; повиши мотивацията за активното поведение на пазара на труда; формира увереност за успешно преодоляване на психологическите и поведенчески бариери; затвърди усещането за резултатно включване на пазара на труда.

От м. юли 2019 г. безработните лица с намалена работоспособност приоритетно се включват в новите посреднически услуги:

✓ „Консултация и менторство след започване на работа" - тази услуга е от съществено значение за осигуряване на устойчива заетост за лицата с трайни увреждания. Те имат нужда от период на адаптация и справяне с изискванията на работното място. Изразена е необходимостта от съпътстваща подкрепа. За някои от лицата с увреждания самото упражняване на заетост (независимо каква) е предизвикателство и имат нужда от подкрепа. Менторите са добре запознати с особеностите на увреждането на лицето и с индивидуалния му капацитет. Услугата „Консултация и менторство след започване на работа" е достъпна за всички лица от целевата група, започнали работа с посредничеството на ДБТ за период от поне 6 месеца, за което са надлежно информирани от своя трудов посредник.

Преди включване в заетост, както лицето, така и работодателят са консултирани и напътствани от ментора как да бъде осигурена ефективна адаптация на лицето с увреждане. За лица с интелектуални увреждания подкрепата на ментора е особено важна и необходима не само в началото, но и по време на реализацията на цялата мярка за субсидирана заетост,

✓ „Семеен трудов консултант" - услугата е приоритетно насочена към семействата на безработни лица с трайни увреждания, без или с ниско образование и квалификация, вкл. младежи до 29 г. Целта е ангажиране на останалите членове на семейството за подкрепа и позитивно отношение към възможността за полагане на труд, вкл. за преодоляване на социалната изолация.

✓ „Мобилно бюро по труда" - услугата е насочена към безработни и икономически неактивни лица и работодатели от малки населени места, за повишаване възможностите за среща на търсенето и предлагането на пазара на труда и за намаляване на дела на обезкуражените лица чрез качествена и комплексна услуга на място от мобилни екипи от ДБТ.

Специално за хората с увреждания е създаден Стандартизиран пакет от услуги, който надгражда другите предлагани услуги и осигурява пълно обслужване на лицата.

Стандартизираният пакет от услуги задава общата рамка за вида, последователността и начина на предоставяне на услуги, насочени към безработните лица с увреждания, с оглед осигуряване на най-бързия възможен преход към устойчива заетост.

От м. април 2019 г. в Агенцията по заетостта, в съответствие с *Правилника за прилагане на Закона за хората с увреждания (ЗХУ)*, се приемат уведомления от работодателите в изпълнение на квотите за наемане на хора с увреждания по чл.38, ал.1 от ЗХУ. За полугодieto на 2021 г. *541 работодатели* са потърсили съдействието на АЗ за намиране на подходящи кандидати, като са обявили 1 675 свободни работни места към които са насочени 259 лица и са назначени 27 лица с увреждания.

Трудовата реализация на лицата с трайни увреждания е един от основните инструменти за интегрирането им във всички области на обществения живот. В резултат от целенасочените действия на АЗ, през първото полугодие на 2021 г. *работа са започнали общо 4 368 лица с увреждания, от които 3 058 лица са устроени на свободния пазар на труда.*

През 2021 г. АЗ продължи изпълнението на насърчителни режими по ЗНЗ за социално-икономическа интеграция, осигуряващи равни възможности на безработни лица с увреждания. През първото полугодие на 2021 г. по програми/ проекти и мерки за обучение и заетост и обучение на възрастни, финансирани от Държавния бюджет, в субсидирана заетост и в обучение са включени *общо 1 023 лица с увреждания. По програми в субсидирана заетост са включени нови 331 лица с увреждания, а по насърчителни мерки - 156 лица. В обученията по проекти за обучение и заетост и по чл. 63 от ЗНЗ за обучение на възрастни са включени общо 536 лица с увреждания.*

Националната програма за заетост и обучение на хора с трайни увреждания, насочена към повишаване пригодността за заетост и осигуряване на заетост на регистрирани в бюрата по труда безработни лица с трайни увреждания или преминали успешно курс на лечение за зависимост към наркотични вещества лица в трудоспособна възраст, като предпоставка за преодоляване на социалната им изолация и за пълноценното им интегриране в обществото. Приоритетно се включват лица със и над 71% намалена работоспособност; военноинвалиди; лица със сензорни увреждания; лица с ментални увреждания. В целевата група на програмата влизат и безработните лица в трудоспособна възраст, преминали успешно курс на лечение за зависимост към наркотични вещества, регистрирани в бюрата по труда.

Работодателите разкриват работни места по Програмата за срок от 24 месеца, като приоритетно се включват тези от тях, които са сключили договор за финансиране с осигуряване на достъп до работните места, както за приспособяване и/или оборудване на работни места за хора с увреждания. През първото полугодие на 2021 г. по Програмата е осигурена заетост на 1 144 лица като в нова заетост са включени 157 безработни лица с трайни увреждания. Средномесечно са работили 1 126 лица. Изразходваните средства от Държавния бюджет са в размер на 4 323 473 лв.

От мерките за насърчаване на заетостта, насочени към безработни лица с увреждания АЗ реализират:

- чл. 36, ал. 2 от ЗНЗ за насърчаване на работодателите да наемат безработни лица до 29-годишна възраст с трайни увреждания, включително военноинвалиди, както и младежи от специализирани институции или ползващи социални услуги в общността от резидентен тип, завършили образованието си, по която през първото полугодие на 2021 г. е осигурена заетост на 4 безработни младежи с трайни увреждания, от които 4 нововключени. Изразходваните средства от Държавния бюджет са в размер на 3 850 лв.

- чл. 51, ал. 2 от ЗНЗ за насърчаване на работодателите да разкриват работни места за наемане на безработни лица с трайни увреждания. Мярката се предоставя под формата на схема

за държавна помощ за наемане на безработни лица с увреждания при опазване на изискванията на Регламент (ЕС) № 651/2014 и регламентите на ЕС, които го изменят, допълват или заменят. Новата мярка е подходяща и за работодатели, търсещи работна сила за производство на селскостопанска продукция, рибарство и аквакултури, които до този момент не можеха да получат финансиране чрез програми и мерки за заетост и обучение, реализирани от АЗ, поради ограниченията, произтичащи от приложното поле на Регламент (ЕС) № 1407/2013. Субсидията, която се отпуска за финансиране по чл.51, ал.2 от ЗНЗ е за не по-малко от 3 и не повече от 12 месеца, като се предоставят суми в размер до 75 на сто от допустимите разходи за периода на субсидиране.

През първото полугодие на 2021 г. е осигурена заетостта на 342 лица с увреждания, като в нова заетост са включени 96 безработни с увреждания. Изразходваните средства от Държавния бюджет са в размер на 675 634 лв.

- чл. 52 от ЗНЗ за насърчаване на работодателите да наемат безработни лица с трайно намалена работоспособност, за работа на пълно или непълно работно време, като по мярката през първото полугодие на 2021 г. е осигурена заетост на 95 лица с увреждания, като нововключените са 40 лица с увреждания. Изразходваните средства от Държавния бюджет са в размер на 132 210 лв.

Създадени са условия за „подкрепена заетост“ по реда на чл. 43а от ЗНЗ. Целта е да се повиши ефикасността и качеството на посредническите услуги на пазара на труда, предоставяни на уязвимите групи чрез подобряване на взаимодействието между АЗ и частните трудови посредници. Чрез регламентиране на аутсорсване на услуги за подкрепена заетост се създава възможност за предоставяне на по-целенасочени и по-качествени услуги в частност и за хората с увреждания, като крайната цел е устройването им на работа на първичния пазар на труда. Редът за кандидатстване и ползване на преференциите е уреден в чл. 37 а от Правилника за прилагане на ЗНЗ, като е предвидено провеждане на процедура по ЗОП в рамките на определен размер на средствата в ежегодно утвърждавания Национален план за действие по заетостта /НПДЗ/. За 2021 г. е предвидена сума от 300 000 лв. за устройването на несубсидирани работни места на не по-малко от 300 безработни лица с трайни увреждания или от други групи в неравностойно положение на пазара на труда в страната. В обществената поръчка могат да участват лица по чл. 27, ал. 2, т. 2 ЗНЗ, които са регистрирани да предоставят в съвкупност услугите по чл. 26, т. 1, 2, 4 и 5 ЗНЗ. Чрез реализацията на чл. 43а от ЗНЗ се цели осигуряване на подкрепена заетост на безработни лица от неравностойните групи на пазара на труда, вкл. и за тези с трайни увреждания, , В периода 22.07.2021 г. - 16.08.2021 г. лицата, предоставящи посреднически услуги по реда на чл. 27, ал. 2, т. 2 от ЗНЗ, които проявят интерес могат да кандидатстват за финансови средства, предоставяни по условията на чл. 43а от ЗНЗ за устройване в заетост на безработни лица от уязвимите групи на пазара на труда,

През 2021 г, Агенция по заетостта, в качеството си на конкретен бенефициент изпълнява редица проекти по процедури за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ (ОП РЧР). През първото полугодие на 2021 г. в изпълняваните дейности по проектите са включени общо 211 безработни и заети лица с увреждания, които се разпределят по проекти както следва:

Проект "Нова възможност за младежка заетост" по процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № 2014B605M90P001-1.2014.001 - „Младежка заетост“ - Проектът има за цел да повиши конкурентоспособността на младежите чрез осигуряване на стажуване или обучение, което ще улесни прехода от образование към заетост и ще доведе до натрупване на ценен професионален опит, необходим за заемане на свободни работни места, заявени от работодатели.

През първото полугодие на 2021 г., от всички включени по проекта 1 357 младежи (от тях: в заетост за стажуване 145 лица и в обучение - 1 212 младежи), 21 лица са с намалена работоспособност, от които 19 са включени в обучение и 2 в стажуване.

Проект „Обучения и заетост за младите хора“ по процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № ВСО5М90Р001-1.005 - „Обучения и заетост за младите хора“ цели включване на безработни младежи до 29-год. възраст вкл., регистрирани в ДБТ, в заетост при работодател, чрез осигуряване на обучения и субсидия за продължителна заетост. Вследствие на приетите от Комитета за наблюдение (КН) на ОП РЧР 2014-2020 промени в критериите за избор на операция, продължителността на проекта е удължена до 14.12.2023 г. Проектът се реализира в два компонента.

Целта на Компонент I е интегриране на неактивни и безработни младежи на възраст до 29 г., регистрирани в ДБТ, в заетост при работодател в реалния сектор или институции на местното самоуправление чрез обучения, съобразени с индивидуалните нужди на работното място и субсидия за заетост.

Целта на Компонент II е интегриране на неактивни и безработни младежи с трайни увреждания на възраст до 29 г. вкл., регистрирани в ДБТ, в заетост при работодател в реалния сектор или институции на местното самоуправление чрез обучения, съобразени с индивидуалните нужди на работното място, субсидия за заетост и еднократен стимул за устойчива заетост.

За целият период на изпълнение на проекта до момента в заетост са включени общо 21 837 младежи, от които 755 младежи с трайни увреждания, в т.ч. по Компонент I - 156 младежи с увреждания, а по Компонент II - 559 младежи с увреждания.

За целият период на изпълнение на проекта в обучение са включени 2 328 младежи, както следва:

- в обучение по професионална квалификация - 1 539 младежи, 4 от тях са младежи с увреждания;

- в обучение по Ключова компетентност „Общуване на чужди езици“ - 38 младежи, сред които няма с увреждания;

- в обучение по Ключова компетентност „Дигитална компетентност“ - 751 младежи, 5 от тях с увреждания.

За полугодие на 2021 г. по двата компонента няма сключени договори с работодатели за заетост и няма включени в заетост младежи с увреждания. За реализиране на допустимите дейности по проекта за отчетния период са изразходвани 965 106,29 лв.

Проект „Обучения и заетост“ по процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № ВД05М90Р001-1.010 "Обучения и заетост" се изпълнява в два компонента за общо 16 070 безработни лица над 29 год. възраст, регистрирани в ДБТ (Компонент I) и 8 670 безработни и неактивни лица и безработни лица с трайни увреждания над 29 години (Компонент II) и е с общ бюджет 224 млн. лв.

Целта на Компонент II е интегриране на неактивни и безработни лица с трайни увреждания на възраст над 29 г. (навършили 30 год.), регистрирани в ДБТ, в заетост при работодатели от реалния сектор или институции на местното самоуправление, чрез обучения, съобразени с индивидуалните нужди на работното място, субсидия за заетост (до 24 месеца) и еднократен стимул за продължителна заетост.

По Компонент I от сключването на проекта до 30.06.2021 г. са подписани 2 255 договори на обща стойност 57 928 032,65 лв. От сключените договори 37 са прекратени. По

Компонент II от стартирането му до 30.06.2021 г. са подписани 2 693 договора за 8 670 свободни работни места на обща стойност 146 464 873,98 лв. От подписаните договори 174 са прекратени.

От стартирането на проекта до 30.06.2021 г. по Компонент I и Компонент II в заетост са включени общо 19 987 лица, в т.ч. по Компонент I - 279 лица с трайни увреждания и по Компонент II - 9 647 лица с трайни увреждания, Заложеният целеви индикатор по Компонент II от 8 670 наети лица с увреждания е изпълнен на 111%. За реализиране на допустимите дейности за отчетния период реално са изплатени 198 829 052,26 лв. От страна на УО са верифицирани 28 броя искания за междинно плащане на обща стойност 191 722 966,69 лв.

За първото полугодие на 2021 г. по Компонент I и II няма сключени договори с работодатели за осигуряване на заетост. По Компонент II е заетост са включени 35 лица с трайни увреждания. Заложеният целеви индикатор е в изпълнение на 0,40 %. За шестте месеца на 2021 г. в обучение няма включени лица с увреждания. За реализиране на допустимите дейности реално са изплатени 16 459 689,24 лв. От страна на УО са верифицирани 3 ИМП на стойност 26 296 238,35 лв.

Проект „Готови за работа“ по процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ N° BG05M9OP001-1.017 „Готови за работа“ - Проектът има за цел стимулиране на активността и подобряване на възможностите за намиране на работа и трудова реализация на младежи до 29 годишна възраст вкл., които не са нито в образование или обучение, нито в заетост и не са регистрирани като безработни лица в ДБТ към АЗ. В рамките на Проекта се предвижда изпълнението на дейности, с които да се идентифицират неактивните младежи и да се активират и мотивират да започнат обучение или работа. Проектът предлага иновативни решения при привличането на младите хора, като се прилага многовариантен подход за активиране на младежите.

През първото полугодие на 2021 г. експертите по активиране по проекта са мотивирали да се регистрират и да потърсят съдействие и подкрепа за включване в обучение и/или заетост на 2 739 неактивни младежи. От всички активирани по проекта неактивни младежи, 25 лица са с намалена работоспособност. От тях с више образование е 1 лице, със средно - 14 лица, с основно са 9 лица и без образование е 1 лице.

От началото на проекта до края на месец юни 2021 г. от всички активирани неактивни младежи 443 лица са с намалена работоспособност. От тях с више образование са 45 лица, със средно образование са 203 лица, със средно професионално образование са 2 лица, с основно образование са 144 лица и без образование са 49 лица.

Проект „Ваучери за заети лица“ - по процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ N° BG05M9OP001-1.016 - „Ваучери за заети лица“ - Целта е да се повиши квалификацията на заетите лица в България, които са на трудов договор в предприятия извън държавната администрация и са със средна или по-ниска степен на образование, както и лица над 54 г. с више образование чрез включване в обучения за придобиване на професионална квалификация и ключови компетенции.

От стартирането на проекта към месец юни 2021 г. по проекта са включени 100 заети лица с намалена трудоспособност.

През първото полугодие на 2021 г. заети лица с намалена трудоспособност не са включвани в обучения по проекта

Проект „Родители в заетост“ - по процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ N° BG05M9OP001-1.024 „Родители в заетост“ - целта е да се улесни достъпът до пазара на труда за родители, които отглеждат деца на възраст от 0 до 5 години така, че да запазят

равнището на трудовата си и икономическа активност, заетост и доходи или да си намерят работа и същевременно да се даде възможност на безработни лица да бъдат наети на трудов договор.

През първото полугодие на 2021 г. по проекта в заетост са включени общо 130 лица с намалена работоспособност.

Проект „Работа“ - по процедура за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ № ВСО5М90Р001-1.028- Целта на проекта е преодоляване на регионалните диспропорции на пазара на труда, както и повишаване на заетостта и трудовите умения на безработни лица, включително лица в неравностойно положение на пазара на труда, от райони с високо равнище на безработица над средното за страната през предходните 12 месеца.

През първото полугодие на 2021 г. няма включени в заетост и в обучение лица.

По договорите е осигурена заетост на общо 10 879 лица, от които 1 091 са преходни от Национална програма „Работа“. Включени в обучение преди заетост са 2 399 лица, от които 488 лица в обучения за придобиване на Ключова компетентност. Обучения са преминали 2 611 лица. До 30.06.2021 г. изразходваните средства по проекта са в размер на 66 903 274,40 лв. До края на месец септември 2021 г. предстои да бъде внесено окончателното искане за плащане на стойност 33 191,62 лв., както и да бъдат отчетени индикаторите по проекта.

През първото полугодие на 2021 г. средномесечният брой на регистрираните безработни с установен вид и степен на увреждане е 12 851 лица, като при сравнение със същия период на 2020 г. броят им намалява с 0,3 %. Относителният дял в общата структура на безработните лица отчита увеличение от 1,1 п.п. спрямо периода януари-юни 2020 г., установявайки се на 6,3 %. Нарастването на дела на хората с увреждания в общата численост на безработните лица, е плод по-скоро на по-бързото снижение на общата численост на регистрираните безработни без увреждания, за разлика от тази на безработните с увреждания. Лицата с трайни увреждания (с над 50 % нетрудоспособност) сред регистрираните безработни с увреждания за периода януари-юни 2021 г. съставляват 30.8% или 3 844 лица.

Таблица. Структура на безработните лица с увреждания

•Показатели	Януари-Юни ■ 2021Г.	Прираст		Януари- Юни 2020Г.
		Брой	%	
Хора с увреждания, от	12 851	-34	-0.3	12 885
Жени	6 358	-174	-2.7	6 532
Образователна структура				
Виеше	1 295	-82	-6.0	1 378
Средно	7 420	-213	-2.8	7 633
Средно професионално	5 672	-434	-7.1	6 106
Основно	2 434	349	16.8	2 085
Начално и по-ниско	1 702	-88	-4.9	1 790
Професионална		струк		
Работническа	4 378	-316	-6.7	4 694
Специалисти	2 813	-207	-6.9	3 019
Без квалификация	5 661	489	9.5	5 172
Възрастово разпределение				

До 24 г., вкл.	219	-43	-16.4	262
До 29 г., вкл.	558	-36	-6.1	594
Над 50 г.	8 298	46	0.6	8 252

Източник: Административна статистика на Агенция по заетостта

Прави впечатление, че за периода януари-юни 2021 г. делът на безработните лица с увреждания над 50 г. от общия брой на лицата с увреждания е най-голям - 64.6%. Над половината от лицата с увреждания са със средно образование - 57.7% като преобладаваща част от тях са с придобито средно професионално образование. По професионална структура лицата с увреждания са 44.0% лица без квалификация и специалност, 34.1% са лица са с придобита работническа професия и 21.9% са специалисти.

Продължително безработните лица сред регистрираните лица с увреждания за периода януари-юни 2021г. са 2 669 средномесечно или 20.8% (2 317 от тях са с над 50% загубена работоспособност), докато за същия период на 2019 г. техният брой е бил 2 700 души средномесечно или 21.6%. Така средногодишният прираст при продължително безработните лица с увреждания е положителен и съставлява + 19.1%, докато в групата на всички продължително безработни лица този прираст е отрицателен и е -30.1%. Големият дял на лицата с трайни увреждания сред продължително безработните лица показва, че *бизнесът все още не проявява достатъчна гъвкавост да привлече този сегмент от работната сила за попълване на недостига в такива сектори, като административни услуги, създаване и разпространение на информация и творчески продукти; далекосъобщения и др., въпреки сравнително добрите образователно-квалификационни характеристики на голяма част от регистрираните лица с увреждания*. Тази констатация се потвърждава и от факта, че *постъпилите на работа от тази целева група съставляват едва 7.3 % от общия брой устроени на работа безработни, регистрирани в бюрата по труда през периода януари – юни 2019 г.*

2. Изпълнителна агенция Главна инспекция по труда (ИА ГИТ) предоставя следната информация, свързана с чл. 27 „Работа и заетост“ за установените нарушения и наложените санкции: Контролните органи на Инспекцията по труда осъществяват интегриран подход по спазване на трудовото законодателство. Интегрираното инспектиране включва контрол по спазване изискванията за техническа безопасност, хигиена на труда и здраве при работа, условия на труд и трудовоправни отношения за всички работници и служители, в това число по отношение на лицата с намалена трудоспособност.

Специфичните условия на труд и заетостта на уязвимите групи, в т.ч. хора с увреждания, е във фокуса на контролната дейност на ИА ГИТ след дадените през 2019 г. правомощия за контрол по изпълнението на квотите за назначаване на хора с трайни увреждания в предприятия с 50 и над 50 заети лица. Съгласно ЗХУ и Правилника за неговото прилагане, ИА ГИТ осъществява специализирана контролна дейност по спазване на чл. 38, ал.3 от ЗХУ. Специализираният контрол обхваща следните въпроси:

- Контрол по изпълнение на задълженията на работодателите за спазване на квотите за осигуряване на заетост за хора с трайни увреждания;
- Наличието на обстоятелства, във връзка с които работодателите се освобождават от изпълнението на квотите съгл. чл. 38, ал. 3 от ЗХУ;
- Прилагането от страна на работодателите на алтернативните мерки за заетост;
- Изпълнението на задължението за ежемесечно внасяне на компенсационни вноски.

За 2021 г. ИА ГИТ е събрала информация относно изпълнението на квоти при извършени 1719 бр. проверки в предприятия с персонал над 50 заети лица. Общият брой констатиран нарушения на нормите, регламентиращи закрила труда на лицата с намалена работоспособност за първото шестмесечие на 2021 г. са 439 бр., в т.ч. 3 бр. нарушения на ЗХУ. Броят на

съставените актове за установяване на административни нарушения за констатираните нарушения за първото шестмесечие на 2021 г. са 6 бр., в т.ч. 3 бр. акта за установяване на административни нарушения за неизпълнение на задължението на работодателите да заплащат компенсационни вноски.

За периода от 01.01.2021 г. до 30.06.2021 г. общо 151 работодатели са внесли компенсационни вноски в размер на 252 082,92 лева за 1325 работни места. При проверките са установени 27 предприятия, които са освободени от изпълнение на квоти, поради специфични фактори на работната среда.

До края на 2021 г. ИА ГИТ ще продължи да извършва проверки, свързани със спазване на правата на хората с увреждания, като специализираният контрол за спазване на ЗХУ в предприятия с 50 и над 50 заети лица остава приоритетен. Акцентът в контролната дейност е поставен върху спазването на забраните и нормите за закрила при наемане на работа на лица с намалена работоспособност от работодатели, чрез засилване на инспекционния капацитет за превенция, защита и отстраняване на случаите за полагане на неразрешени форми на труд от лица с намалена работоспособност.

3. НОИ:

Данни за броя на лицата, с определена 50 и над 50 на сто трайно намалена работоспособност/ вид и степен на увреждане, които получават лична пенсия за инвалидност и работят (осигурени по КСО) са представени в следващата таблица:

Брой лица към 31.12.20 г.	94 897
Брой лица към 30.06.21 г.	96 061

Член 28. „Подходящ жизнен стандарт и социална закрила“

1. АСП:

С разпоредбата на чл. 68, ал. 1 от ЗХУ се определя правото на финансова подкрепа на хората с увреждания в зависимост от потребностите им, определени в индивидуалната оценка по чл. 20. Финансовата подкрепа се състои от два компонента - месечна финансова подкрепа съобразно степента на увреждането и целеви помощи съобразно вида на увреждането.

За периода януари – юни 2021 г. са усвоени средства в размер на 230 524 710 лв. за месечна финансова подкрепа на 666 327 средномесечен брой лица и за целеви помощи по чл. 72 от ЗХУ на 7 627 средномесечен брой лица.

□ Месечна финансова подкрепа за хора с трайни увреждания по ЗХУ

Средномесечен брой лица 666 327

в. т.ч. по чл. 70, т. 1 от ЗХУ - от 50 до 70,99% степен на увреждане – 7% от ЛБ 220

123

- получаващи по-благоприятен размер 407

в. т.ч. по чл. 70, т. 2 от ЗХУ - от 71 до 90% степен на увреждане – 15% от ЛБ 286 737

- получаващи по-благоприятен размер 17 000

в. т.ч. по чл. 70, т. 3 от ЗХУ - над 90% степен на увреждане – 25% от ЛБ 121 710

в. т.ч. по чл. 70, т. 4 от ЗХУ - над 90% степен на увреждане с ЧП, които получават пенсия за инвалидност поради общо заболяване или трудова злополука или професионална болест – 30% от ЛБ 24 307

в в. т.ч. 3.5. По чл. 70, т. 5 от ЗХУ - над 90% степен на увреждане с ЧП, които получават социална пенсия за инвалидност –

57% от ЛБ 13 451

□ Целеви помощи по ЗХУ Средномесечен брой лица за януари-юни 2021 г.

Средномесечен брой лица 7 627

1. Осигуряване на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия (ПСПСМИ) 6 362

в т.ч. брой деца 279

2. Покупка на лично моторно превозно средство 3

3. Приспособяване на жилище 4

4. Балнеолечение и/или рехабилитационни услуги 504

4.1. Балнеолечение и/или рехабилитационни услуги по чл.76, ал.6 от ЗХУ 167

5. Наем на общинско жилище 1 153

С оглед оказване на социална подкрепа на лицата и семейства от уязвимите групи и предвид отчетената по-голяма степен на риска на възможностите за самоиздръжка в специализираното законодателство в областта на социалното подпомагане е въведен по-висок праг за достъп до месечните социални помощи, отпускани по реда на чл. 9 от Правилника за прилагане на Закона за социално подпомагане (ППЗСП) и целевата помощ за отопление, отпускана по реда на Наредба № РД 07-5 от 16.05.2008 г. Отделно от това, чрез регламента на чл. 17 от ППЗСП, е създадена възможност за отпускането на еднократни помощи на лица, получили разрешение за лечение в чужбина. Данните за отчетния период са следните:

□ Броят на лицата с трайно намалена работоспособност 50 и над 50 на сто, подпомагани в състава на своите семейства с месечна социална помощ по чл. 9 от ППЗСП е 1 599;

□ Броят на лицата с трайно намалена работоспособност 70 и над 70 на сто, подпомагани в състава на своите семейства с месечна социална помощ по чл. 9 от ППЗСП е 559;

□ Броят на децата с трайни увреждания, подпомагани в състава на своите семейства с месечна социална помощ по чл. 9 от ППЗСП е 49;

□ Отпуснатите еднократни помощи по реда на чл. 17 от ППЗСП са 25.

За отоплителен сезон 2020/2021 г. са отпуснати целеви помощи на живеещи сами лица с трайни увреждания и на семейства, в чиито състав има такива лица, както следва:

□ 11 554 лица с трайно намалена работоспособност 50 на сто или над 50 на сто, живеещи сами;

□ 10 275 лица с трайно намалена работоспособност 50 на сто или над 50 на сто;

□ 28 610 лица с трайно намалена работоспособност 70 и над 70 на сто;

□ 27 735 лица с трайно намалена работоспособност 90 и над 90 на сто;

□ 2 267 деца с трайни увреждания.

За семействата, които отглеждат деца с трайни увреждания, всички видове помощи по реда на Закона за семейни помощи за деца (ЗСПД) се предоставят без доходен критерий, като единственото условие е наличието на установено с експертно решение на ТЕЛК/НЕЛК увреждане 50 и над 50 на сто. За периода от 01.01.2021 г. до 30.06.2021 г. са отпуснати следните видове семейни помощи на семейства, отглеждащи деца с увреждания:

□ 229 допълнителни еднократни помощи за дете с увреждания по реда на чл. 6, ал. 6 от ЗСПД;

□ 98 месечни помощи за отглеждане на дете с трайни увреждания до навършване на 1-годишна възраст по реда на чл. 8, ал. 3 от ЗСПД;

□ 27 082 месечни помощи за отглеждането на 28 157 деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средното образование, но не по-късно от 20-годишна възраст по реда на чл. 8д от ЗСПД.

2. НОИ: Данни за броя на пенсионерите, получаващи лична пенсия за инвалидност и броя на пенсионерите, получаващи добавка за чужда помощ към пенсията си, изплащани от НОИ:

Показатели	Състояни е към 31.12.2020 г.	Състояни е към 30.06.2021 г.
Брой лица, получаващи лична пенсия за инвалидност, в т.ч.:	428 225	422 238
- Пенсия за инвалидност поради общо заболяване	370 976	365 349
- Пенсия за инвалидност поради общо заболяване за лицата по чл. 69 от КСО	44	43
- Пенсия за инвалидност поради трудова злополука и професионална болест	4 785	4 710
- Пенсия за военна инвалидност	1 831	1 788
- Пенсия за гражданска инвалидност	121	114
- Социална пенсия за инвалидност	50 468	50 234
Брой лица, получаващи добавка за чужда помощ, в т.ч.:	71 367	60 088
- от ДОО	71 358	60 080
- от УчПФ	9	8

Член 30 „Участие в културния живот, почивка, свободно време и спорт“

1. ММС ежегодно реализира „Програма за развитие на спорта за хора с увреждания“, чиято основна цел е създаването на условия и възможности за подпомагане на спортните организации и дейността им за тази целева група с оглед преодоляване на социалната изолация, интегрирането и по-бързото адаптиране в обществото. През 2021 г. финансово са подпомогнати проекти на 7 спортни федерации, развиващи спорта за хора с увреждания.

По Направление I „Спортно-състезателна дейност на хора с увреждания“ до 30.06.2021 г. са проведени 12 състезания от държавните спортни календари на федерациите. Участие са взели 528 състезателя. Финансово е подпомогната подготовката на 151 изяви спортисти и техните 35 треньори и 19 длъжностни лица (лекари, рехабилитатори, психолози и др.), които до 30.07.2021 г. са реализирали участия на 12 състезания от международните спортни календари. На Паралимпийските игри в Токио през месец август бяха спечелени 2 сребърни медала за България.

По Направление II „Спорт в свободното време за хора с увреждания“ общо за цялата година са планирани над 3 500 спортни занимания по 16 различни вида спорт за над 350 лица с

увреждания. Заниманията се провеждат под ръководството на 47 спортни специалисти и 9 души помощен персонал в 28 спортни клуба от 8 населени места.

II. В рамките на Ученическите игри за ученици с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система през учебната 2020/2021 г. е проведено само 1 състезание с участието на 11 ученика с увреждания. Поради въведената извънредна епидемична обстановка в страната във връзка с разпространението на COVID-19 провеждането на останалите състезания беше отменено.

III. ММС ежегодно реализира и „Програма за развитие на спортните клубове“, като през 2021 г. финансово са подпомогнати проекти на 21 спортни клуба, развиващи спорта за хора с увреждания. В проектите са включени общо 520 спортиста с увреждания.

IV. На основание Наредба № 5 от 29.10.2019 г. за критериите, условията и реда за награждаване на спортисти, треньори и длъжностни лица, в периода 01.01.-30.06.2021 г. за постигнати призови класирания на международни състезания са наградени 2-ма спортисти и техните треньори.

V. По Националната програма за изпълнение на младежки дейности по чл. 10а от Закона за хазарта през първото шестмесечие на 2021 г. са финансирани 50 проектни предложения в три направления по следните теми: „Превенция на хазартната зависимост сред младите хора“; „Превенция на различни форми на зависимости“ (наркотици, тютюнопушене, алкохол, интернет, онлайн/компютърни игри и др.); „Превенция на агресията сред младите хора“ (насилие, език на омраза, дискриминация, расизъм и др.) и „Насърчаване на здравословен начин на живот“. Дейностите по тези проекти ще приключат през второто полугодие на 2021 г. Изискване на програмата е в целевата група да бъдат включени не по-малко от 30% за Направление 2 и 10% за Направление 3 младежи в неравностойно положение, в т.ч. младежи с увреждания.

VI. През отчетния период са реализирани 5 закрити спортни обекта, които са координирани от ММС.

2. Министерство на културата: Последните нормативни промени са от 2018 г. и 2020 г. в Закона за културното наследство - приети са изменения и допълнения в чл. 186, ал. 1 и чл. 187, ал. 4 и ал. 5, обн. ДВ бр. 89 от 2018 г. и бр. 44 от 2020 г., съгласно които се предвижда музеите да осигуряват дни и часове за посещение, съобразени със свободното време на различните видове и категории посетители, както и в изпълнение на протиепидемични мерки, определени със закон или въведени с акт на държавен орган, а така също и да предоставят подходящи условия за достъп до музейните експозиции на хора с увреждания. Държавен или общински музей осигурява безплатен вход за категории посетители, определени в правилника за устройството и дейността на съответния музей, като деца, учащи се, хора с увреждания и техните придружители заплащат намалени цени или се освобождават от заплащане на входен билет.

С цел подкрепа на творчески проекти, свързани с изявата, развитие на творческия потенциал и участие в културния живот, включително на хора с увреждания, Министерство на културата, продължава своята дейност в партньорство с музеи, галерии, културни институти, НПО, читалища, библиотеки и издателства. Подкрепените творчески проекти са в областта на културното наследство, сценичните изкуства, любителското изкуство, библиотечното дело, издателската дейност и книгоразпространението в рамките на бюджета по програми на Министерство на културата:

- Подкрепа на проекти в областта на сценичните изкуства, в рамките на бюджета на Министерство на културата и по програми на министерството. През първото полугодие на 2021

г. е подкрепен с 6 500 лв. проект на Фондация "Арт Бюро за деца с увреждания" - "Отвъд стената - театрално приключение за глухи и чуващи деца";

- Подкрепа на проекти в областта на библиотечното дело по Програма „Българските библиотеки - съвременни центрове за четене и информираност“. Чрез бюджета на министерството са подкрепени 953 проекта на обществени библиотеки, с общ финансов ресурс от 2 млн. лева. По тази конкурсна сесия проект на Националното читалище на слепите „Луи Брайл – 1928“ гр. София е получил финансова помощ в размер на 1086,99 лв.

- Подкрепа на проекти в областта на издателската дейност по Програма „Помощ за книгата“. Финансирани са 85 проекта, като един от тях е на Фондация за информационен обмен "Равностойно партньорство" (с радио БРАЙЛ FM към нея) с финансова подкрепа в размер на 1200 лв.

Министерство на културата продължава своята работа с цел поэтапно изпълнение на Програма PA14 (Program Agreement) „Културно предприемачество, наследство и сътрудничество“, която се фокусира върху ролята на културата и културното наследство като ресурси за местно и регионално развитие. Програмата обхваща периода 2014-2021 г. и е с участието на Програмен партньор от държавите донори – Съвет по изкуствата – Норвегия. Финансовите средства се осигуряват от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014-2021 г. и национално съфинансиране. Основната насоченост на Програма PA14 е намаляване на икономическите и социалните различия в обществото, като се фокусира върху ролята, която културата и движимото културно наследство играят като двигател в местното и регионалното развитие с акцент върху заетостта, социалното включване и предприемачеството в областта на културата.

В тази връзка, през 2021 г. са поставени конкретни задачи:

- Подкрепа на **проекти за подобрен достъп до изкуства и култура** по Резултат 2 на Програмата. Допустими кандидати по проектите са всички нетърговски организации, публични или частни, както и неправителствени, установени като юридически лица в България, включително общини, чиито основна дейност се осъществява в културния или творческия сектор, както е дефинирано в Регламент (ЕС) № 1295/2013 на Програма „Творческа Европа“.

- Подкрепа на проекти за подобро управление на културното наследство по Резултат 1, Подрезултат 1.1 „Културно наследство, представяно в ревитализирани, реставрирани и реновирани места“ и Подрезултат 1.2 „Дигитално достъпни обекти на културното наследство“. Допустими кандидати и по двете покани са бюджетни организации по смисъла на § 1, т. 5 от Допълнителните разпоредби на Закона за публичните финанси, установени като юридически лица на територията на Република България, чиито основна дейност се осъществява в културния или творческия сектор, както е дефинирано в Регламент (ЕС) № 1295/2013 на Програма „Творческа Европа“, включително общини и областни администрации.

- Подкрепа на проекти за подобрена информираност за изкуства и култура на етнически и културни малцинства (фокус върху роми) по Резултат 3. Допустими кандидати по тази покана са всички нетърговски организации, публични или частни, както и неправителствени организации, установени като юридически лица в България, включително общини, чиито основна дейност се осъществява в културния или творческия сектор, както е дефинирано в Регламент (ЕС) № 1295/2013 за създаване на Програма „Творческа Европа“.

В документите за кандидатстване по процедурите по Подрезултат 1.1, Резултат 2 и Резултат 3 Програмният оператор е включил сред примерните дейности, такива насочени към

подобряване на достъпа до култура на хората с увреждания и лицата в неравностойно положение, а в 4 от общо 5-те покани по Програмата лицата в неравностойно положение са част от посочените целеви групи.

Кандидатстването по първата покана по Резултат 2 „Подобрен достъп до изкуства и култура“ приключи през 2020 г., като бяха получени 129 проектни предложения и през 2021 г. бяха подписани 8 договора, като изпълнението на повечето от тях започна през юни 2021 г.

През първата половина на 2021 г. бяха публикувани и останалите 4 покани:

- По поканата по Подрезултат 1.2 „Дигитално достъпни обекти на културното наследство“ с разполагаем финансов ресурс от 1 000 000 евро бяха получени 22 проектни предложения;
- По поканата по Подрезултат 1.1 „Културно наследство, представяно в ревитализирани, реставрирани и реновирани места“ с разполагаем финансов ресурс от 5 400 000 евро бяха получени 43 проектни предложения;
- По втората покана по Резултат 2 „Подобрен достъп до изкуства и култура“ с разполагаем финансов ресурс от 1 582 353 евро бяха получени 67 проектни предложения;

Изпълнението на първите проекти, стартирали по Програмата, ще започне същински през втората половина на 2021 г. и резултати ще могат да бъдат отчетени в периода 2022-2024 г.

Министерство на културата продължава подкрепата на творчески проекти чрез реализирането на допълнителни програми за индивидуални творци, с което се осигуряват равни възможности за по-широк достъп до култура и културно наследство за хората с увреждания и се създават условия за тяхната творческа изява и развитие.

Член 31 „Статистика и събиране на данни“

1. **НЦОЗА:** Експерти от центъра са взели участие в онлайн конференция на 17-18 май 2021 г. „Първи резултати и следващи стъпки“, по международен проект на НСИ „Нови подходи за генериране на данни за труднодостижими групи от населението, изложени на риск от нарушаване на техните права“, финансиран по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014 - 2021 г. (ФМ на ЕИП) по програма „Местно развитие, намаляване на бедността и подобро включване на уязвими групи“. Представеният основен доклад „Ключови показатели за социално включване и основни права в България“ обобщава резултатите от проведено изследване (образование, заетост, здраве, дискриминация и др.), което генерира данни за три измерения: риск от бедност и социално изключване, риск от преживяване на дискриминация и риск от тормоз и насилие, които заедно с набор от предварително дефинирани ключови социално-икономически и индикатори за основните права, оценят рисковете от уязвимост на национално и на регионално ниво. Една от дефинираните по критерии за уязвимост групи са хората с увреждания. Цел на проекта е и да се определят ключови индикатори на национално и международно ниво (ЕС) за социалното приобщаване на специфичните уязвими групи в риск от социално изключване и нарушаване на основните права. На базата на данните от изследването индикаторите могат да бъдат дезагрегирани по основни социално-икономически и демографски характеристики - възраст, пол, етническа принадлежност по самоопределение, риск от бедност, местоживеене, степен на образование, заетост, финансово състояние, брой на деца и др. показатели. На конференцията са сформирани работни групи, като експерт от НЦОЗА участва в работната група за определяне на индикаторите и изготвяне на тематичен доклад, на базата на данните от изследването, за хората с увреждания.

НЦОЗА е сред институциите (НСИ, НЕЛК, ТЕЛК и др.), с компетентност да събират, поддържат и предоставят актуални данни за информационната система за хората с увреждания, която Агенцията за хората с увреждания създава и поддържа, съгласно Закона за хората с увреждания (В сила от 01.01.2019 г., Обн. ДВ. бр. 105 от 18 Декември 2018г., изм. и доп. ДВ. бр.24 от 22 Март 2019г., изм. ДВ. бр.101 от 27 Декември 2019г., доп. ДВ. бр.28 от 24 Март 2020г., изм. ДВ. бр.44 от 13 Май 2020г., изм. ДВ. бр.67 от 28 Юли 2020г., изм. и доп. ДВ. бр.105 от 11 Декември 2020г.) и Правилника за прилагане на Закона за хората с увреждания (В сила от 01.04.2019 г., Приет с ПМС № 65 от 29.03.2019 г. Обн. ДВ. бр.27 от 2 Април 2019г., доп. ДВ. бр. 33 от 7 Април 2020г., доп. ДВ. бр.48 от 26 Май 2020г., изм. и доп. ДВ. бр.28 от 6 Април 2021г.).

НЦОЗА участва в изготвянето на Годишен доклад за състоянието на здравето на гражданите в Република България и изпълнението на Националната здравна стратегия, който се публикува ежегодно след приемането му от МС, е информация за предходната година. Последният е от 2020г.. с данни за 2019г., като в срок до 30 август 2021 г. предстои изготвяне на Доклада с данни за 2020 г., съгласно възлагателна Заповед на министъра на здравеопазването РД-01-618/23.07.2021 г. до НЦОЗА, с вх. № 2487/23.07.2021 г.

В доклада се съдържат данни и анализ на данните за лицата с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане, по данни от Информационната система за трайна неработоспособност на населението над 16 години на НЦОЗА. базирана на ежегодната обработка на експертните решения, издадени от ТЕЛК и НЕЛК, по следните показатели:

Брой на лицата над 16-годишна възраст с първично определена трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане; Брой на лицата с пожизнено определена ТНР/степен на увреждане; Брой на лица с потвърдена (първично освидетелстваните и преосвидетелствани) трайно намалена работоспособност /вид и степен на увреждане; Структура на лицата над 16 г. възраст с първично определена ТНР/вид и степен на увреждане по тежест; Структурата на причините за трайно намалена работоспособност на лицата над 16 години;

Освидетелствани деца до 16-годишна възраст с признати вид и степен на увреждане (над 90%, 71% - 90%, 50% - 70%, до 50%-брой, % и на 1000 население до 16 г.); Структурата на причините за вида и степента на увреждане при деца до 16-годишна възраст.

Данни за лицата с признати вид и степен на увреждане се публикуват в ежегодна електронна публикация Здравеопазване, съвместно издание на Националния статистически институт и Националния център по общественото здраве и анализи. Източник на данните са статистическите изследвания, провеждани от двете ведомства. Публикуваните данни са систематизирани, като частта Заболеваемост на населението включва данни за освидетелстваните лица с призната трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане по срок на инвалидност и класове болести.

Последните данни (за 2019г.) са публикувани в „Здравеопазване 2020“, София, 2021
Електронна версия на изданието:
[https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/publications/Zdraveopazvane 2020.pdf](https://www.nsi.bg/sites/default/files/files/publications/Zdraveopazvane%2020.pdf)

Данни за лицата с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане се публикуват ежегодно и в издание на МЗ и НЦОЗА „Здравеопазване Кратък статистически справочник“.

Начинът за събиране и сверяване на данни и административните звена, включени в събирането и обработването на данни е описан в „Методологични бележки“ в справочника.

Статистическата дейност в областта на здравеопазването се осъществява от Националния статистически институт, дирекция „Национални здравни данни и електронно здравеопазване“ в НЦОЗА към МЗ и дирекции „Медицински дейности“ на Регионалните здравни инспекции, които са органи на статистиката по смисъла на чл. 3, ал. 3 от Закона за статистиката.

Дейността в областта на статистика на здравеопазването е законово регламентирана от Регламент (ЕО) № 1338/2008 на Европейския парламент и на Съвета на ЕС. Всички статистически изследвания в областта на здравеопазването, които се провеждат от НСИ и

дирекция „Национални здравни данни и електронно здравеопазване" в НЦОЗА, са включени в Националната статистическа програма, приета от Министерския съвет. Статистическите данни, получени от изследванията, провеждани от НСИ и дирекция „Национални здравни данни и електронно здравеопазване" в НЦОЗА се предоставят на Евростат съгласно Регламент № 1338/2008 и на Световната здравна организация. Основни източници на информацията в справочника са годишните формуляри, които всички лечебни и здравни заведения в страната представят в НЦОЗА и НСИ във връзка с ежегодно провежданите статистически изследвания и данни от единната система за гражданска регистрация и административно обслужване на населението.

Изданията са ежегодни и се публикуват на сайта на НЦОЗА.

МЗ НЦОЗА Здравеопазване Кратък статистически справочник 2020 София, 2020 https://ncpha.government.bg/uptoads/magazines/heathcare/healthcare_20_Bul.pdf

Данните за лицата с трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане, публикувани в справочника са от двете информационни системи на НЦОЗА - за деца до 16 години и лица над 16-годишна възраст, освидетелствани от ТЕЛК и НЕЛК, на които за първи път през съответната година е определена трайно намалена работоспособност или вид и степен на увреждане.

Данните са представени в следните таблици (стр.34-37):

Освидетелствани лица над 16-годишна възраст с призната трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане по години- 2001, 2004, 2005, 2009, 2010, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 (брой и % по тежест- над 90%; 71% -90%; 50% -70%; до 50%; Общо-бр. и на 1000 население над 16 г.);

Освидетелствани деца до 16-годишна възраст с признати вид и степен на увреждане по години- 2001, 2004, 2005, 2009, 2010, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019 (брой и % по тежест -над 90%; 71% - 90%; 50%-70%; до 50%; Общо-бр. и на 1000 население до 16 г.);

Освидетелствани лица над 16-годишна възраст с призната трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане по класове болести и тежест през 2019 г.;

Освидетелствани деца до 16-годишна възраст с признати вид и степен на увреждане по класове болести и тежест през 2019 г.;

Данни по области са представени в една таблица (с.79)

„Освидетелствани лица с призната трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане през 2019 г по области“, съответно брой и на 1 000 население до 16-годишна възраст и над 16-годишна възраст.

2. От 2016 г. АСП внедри уеб базирана Интегрирана информационна система, която улесни събирането и обобщаването на данни, в т.ч. и за хората с трайни увреждания. Информацията се обобщава ежемесечно, на три, шест, девет месеца и годишно, като включва данни за броя на хората с трайни увреждания, както и за видовете подкрепа. АСП изготвя шестмесечен и годишен анализ на изпълнението на натуралните и стойностни показатели на политиките в областта на социалната закрила и равните възможности, социално включване и гарантиране правата на хора с увреждания.

3. НЕЛК, от своя страна създава и поддържа информационна база данни за всички лица, преминали през ТЕЛК/НЕЛК за установяване на трайно намалена работоспособност/вид и степен на увреждане и осигурява достъп на всички заинтересовани страни, органи, институции и физически лица съобразно допустимостта по закон и според компетентностите им. За първите шест месеца на 2021 г. е осигурен достъп 156 пъти.

Планирани мерки относно спазване правата на хората с увреждания за 2021 г.:

1. МЗ

Направлението, по което ще се работи и през втората половина на 2021 г., е изработването на процедури за оценка, в консултация с представителните организации на хората с увреждания, които по-точно да отговарят на модела за правата на човека при хората с увреждания, така както са залегнали в Конвенцията. В тази насока следва да се търси максимално унифициран подход за страната при осъществяване на медицинската експертиза при сега действащото законодателство, така че да се елиминират всички различия в практиката на органите на медицинската експертиза по места. Хората с увреждания трябва да получават еднаква медицинска услуга, базирана на обективност и професионализъм, независимо в кой край на България я получават.

2. НОИ

В Закона за бюджета на ДОО за 2021 г. са предвидени финансови средства за програмата за профилактика и рехабилитация. През 2021 г. НОИ е сключил договори с 22 юридически лица за 52 изпълнители на дейността. Очаква се около 44 000 лица да ползват парични помощи за профилактика и рехабилитация.

3. НЦОЗА:

Експертно участие на специалист от отдел „Детско и младежко здраве“ в попълването на Списък с въпроси преди докладването, отговорите на които е изготвянето на Доклад с информация за изпълнение на препоръките на Комитета на ООН за правата на детето от Консолидирания трети, четвърти и пети периодичен доклад за България от 2016 г. включително и за правата на децата с увреждания, като член на Междуведомствената работна група към ДАЗД;

Експертно участие в адаптирането на Програма за обучение на полагащи грижи за деца със затруднения в развитието/ аутизъм на СЗО и Autism Speaks, координирано от УНИЦЕФ и ДАЗД (експертна оценка, пилотното тестване, провеждане на обучения от сертифицирания обучител и др.);

Експертно участие в изготвяне на финалния вариант на Тематичен доклад за хората с увреждания: „Ключови показатели за социално включване и основни права в България“ по проект на НСИ;

Участие в изготвяне на методични материали и стандартизирана документация за устойчивост и качество на услугата ЦКОДУХЗ на национално ниво;

Провеждане на курс за продължаващо обучение на специалисти от ДМСГД и ЦКОДУХЗ „Деинституционализация и превенция на институционализацията на деца в ранна възраст“ (20 октомври 2021 г.)

Провеждане на курс за продължаващо обучение на медицински и немедицински специалисти от детски ясли, детски градини, ОПЛ и педиатри от извънболничната медицинска помощ „Ранно детско развитие-особености, ранно откриване и превенция на нарушения“ (30 септември 2021 г.)

Експертна и консултативна дейност по проблеми на здравето и развитието в детска възраст, с акцент на ранното детство и деца с аутизъм

През 2018 г. беше проведен мониторинг на системата за психиатрични грижи в страната от Европейската психиатрична асоциация, а през 2020 г. Европейският комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание към Съвета на Европа (Комитета) проведе ad hoc посещение в България, за да провери прогреса на страната във връзка с дадените през 2017 г. препоръки относно отношението, условията и правните гаранции за пациенти, подложени на психиатрично лечение, и настанени лица в институциите за хора с психични разстройства и с умствена изостаналост. Освен

положителните оценки за напредъка на психиатричната реформа в България тези доклади правят и редица препоръки за промяна на практики, които нарушават правата на хората с психични разстройства.

Доклад на Европейската психиатрична асоциация за България 2018 г. установява нарушения на основните човешки права, включително и на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (ратифицирана от България):

Докладът констатира, че:

- Член 147а от Закона за здравето, който регламентира създаването на Национален регистър на хора с психични заболявания, е в нарушение на член 5, ал. 2 от Конвенцията, според който „Държавите страни по тази Конвенция следва да забраняват всички форми на дискриминация въз основа на увреждане и да гарантират на хората с увреждания равна и ефективна правна защита срещу дискриминацията на всички основания.“

- Съществуващата хоспитализация на хора в държавни психиатрични болници, които вече не изискват болнична помощ поради липса на здравни и социални грижи в общността е в нарушение на член 19, който гласи, че „Държавите страни по тази Конвенция признават равните права на всички хора с увреждания да живеят в общността, с възможности за избор, равни на другите, и трябва да предприемат ефективни и подходящи мерки, за да се улесни пълноценното упражняване от хората с увреждания на това право и пълното им включване и участие в общността.“

- Дискриминационното финансиране и предоставяне на услуги за лечение на психично болни хора изглежда е в нарушение на член 25, според който „Осигуряване на лицата с увреждания на същия обхват, качество и стандарт на безплатни или финансово достъпни здравни грижи като за всички останали.“

- Липсата на услуги за абилитация и рехабилитация и дейности за психичноболни хоспитализирани, включително често пълната липса на болнични дейности и неприемливо лошите съоръжения с пренаселеност и липса на неприкосновеност на личния живот (включително мъже и жени, които споделят места за настаняване) и хигиената е в нарушение на член 26, според който „Държавите страни по Конвенцията трябва да предприемат ефективни и подходящи мерки, включително чрез взаимна подкрепа, за да се даде възможност на хората с увреждания да постигнат и поддържат максимална самостоятелност, пълна физическа, психическа, социална и професионална дееспособност и пълноценно включване и участие във всички аспекти на живота. За тази цел държавите трябва да организират, укрепват и разширяват цялостни услуги за абилитация и рехабилитация и програми, по-специално в областта на здравеопазването, заетостта, образованието и социалните услуги.

Консултативната група отбелязва, че много от посетените заведения не предоставят неприкосновеност на личния живот на пациентите и могат да бъдат опасни поради недостиг на персонал особено през нощта, липсата на структурирани програми за рехабилитация води до това, че по-голямата част от пациентите седят безцелно на леглата си, независимо от времето на деня.

Заведенията за хора с хронични психични разстройства често са пренаселени, липсва лично пространство, както и целенасочена рехабилитационна дейност, има лоша поддръжка, лоша хигиена и недостатъчно персонал.

Доклад до българското правителство от посещението в България на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото и унижително отнасяне или наказание (КПИ), август 2020 г.

Делегация на КПИ посети ДПБ „Св. Иван Рилски“, ДПБ с. Царев брод и ДПБ гр. Бяла. По отношение на материалните условия КПИ отбелязва, че и в трите болници са извършени ремонти, особено в болницата в Царев брод, и че материалните условия в гр. Бяла са се подобрили от последното посещение на КПИ през 2006 г. Пациентите и в трите болници са настанени в малки спални помещения със задоволителна осветеност и вентилация, но някои

очевидно имат нужда от материални подобрения, тъй като повечето спални помещения са голи, без възможности за лично пространство, личните вещи са оскъдни и няма лични шкафчета, които да се заключават.

И в трите посетени болници е установен неадекватен и често пъти крайно недостатъчен персонал в отделенията. Броят на мултидисциплинарните клинични екипи е напълно недостатъчен, за да отговори на многото нужди на пациентите от психо-социално лечение и рехабилитация. КПИ изразява становище, че трайният недостиг на персонал създава впечатлението, че в Министерството на здравеопазването грижите за психичното здраве не се оценяват достатъчно високо и очевидно за в бъдеще следва да им се даде по-голям приоритет за инвестиции и развитие.

По отношение на дневния режим и лечението, атмосферата в много от отделенията и в трите посетени болници не е достатъчно терапевтична, в някои от случаите е negliжираща и дори контролираща, потискаща и наказателна. Прилаганото лечение, както КПИ е установявал многократно и в други български психиатрични болници, последно през 2017 г., се изразява предимно във фармакотерапевтично лечение. Ситуацията допълнително се утежнява от пълната липса или крайно ограничените възможности на пациентите за ежедневни разходки на открито.

КПИ отбелязва стъпките, които посетените институции са предприели в отговор на пандемията от Covid-19 в психиатричните болници и социалните институции. КПИ отбелязва, че пандемичната ситуация със сигурност крие сериозен риск за уязвимите пациенти и домакущите в социалните домове.

Съществуват и други доклади, които описват състоянието на психиатричните грижи в България, и които правят подобни констатации. Сред тях е и докладът на Сметната палата за извършен одит на „Ефективност на системата на психиатричното обслужване“ за периода 1.01.2017-31.12.2019 г. Докладът е публикуван на 9.07.2021 г.

По компетентност Националният център по обществено здраве и анализи до момента е участвал чрез експертиза в работата по няколко от горепосочените проблеми.

По отношение на Национален служебен регистър на лица с психични разстройства, в рамките на експертни работни групи с участието на представители и на други институции е предложено чл. 147а. от Закона за здравето, който определя изграждането на този регистър на територията на НЦОЗА, да бъде променен, тъй като в нарушение на член 5, ал. 2 от Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания. Изготвена е нова формулировка на съдържанието на съществуващия в Закона за здравето член. Предстои законодателната власт да внесе необходимата промяна в Закона за здравето. Към този момент в Р България не съществува и не се поддържа Национален служебен регистър на лица с психични разстройства.

НЦОЗА активно участва в работата по изготвяне на нова Национална стратегия за психично здраве на гражданите, която да даде насоки за подобряване на психиатричното обслужване и спазване на човешките права на хората с психичноздравни проблеми при тяхното лечение и възстановяване. В хода на изработването на Стратегията бяха разписани и заложили редица промени, както и предстоящи дейности, които да осигурят по-добър достъп до услуги при спазване на човешките права. В тази връзка е предвидено преместването на ДПБ „Св. Иван Рилски“ от Нови Искър в рамките на град София, което ще намали изолацията на пациентите, ще подобри тяхното лечение и обслужване, ще улесни достъпността. В Стратегията с активното участие на експертите от НЦОЗА е заложено изграждане на Центрове за психично здраве на територията на всички областни градове, тъй като в момента в някои от тях няма такива центрове. Отделено е внимание за подобряване на психиатричното обслужване на децата и на възрастните хора над 65-годишна възраст. Заложени са също мероприятия, които да повишат професионалния капацитет на професионалистите, ангажирани в тази сфера, включително и повишаване на тяхната мотивация. В изготвянето на Стратегията са отчетени всички препоръки от съответните доклади, като е обърнато специално внимание да бъдат спазвани човешките

права на хората с психичноздравни проблеми. Националната стратегия за психично здраве на гражданите на РБ 2021-2030 г. е приета с решение на МС № 388 от 23.04.2021 г.

4. Министерство на транспорта, информационните технологии и съобщенията:

Обектите, планирани за изпълнение до края на 2021 г., свързани със спазване правата на хората с увреждания, са както следва:

- Железопътна гара Разделна - възстановяване габарита и настилната на втори перон, включително тактилни плочи и изграждане на подход за ЛНП;
- Железопътна гара Черниче - изграждане на санитарен възел за ЛНП;
- Железопътна гара Тулово - възстановяване габарита и настилната на втори и трети перони, включително тактилни плочи;
- Железопътна гара Антон - възстановяване габарита и настилната на втори и трети перони, включително тактилни плочи;
- Железопътна гара Столник - възстановяване габарита и настилната на втори и трети перони, включително тактилни плочи;
- Железопътна гара Троян - изграждане на санитарен възел и рампи за ЛНП;
- Железопътна гара Коньово - изграждане на санитарен възел и рампи за ЛНП.
- пешеходен надлез в района на железопътна гара Каспичан - за осигуряване на безопасно преминаване на пътници през коловозите е изградена пасарелка, като достъпността на ЛНП е решена посредством асансьори.

С финансиране от Републикански бюджет се предвижда да бъдат рехабилитирани и модернизирани, включително изискванията по НПИ за ТСОС ЛНП, следните гари: Ямбол, Айтос, Септември и Шумен. Към настоящия момент са в процес на подготовка и провеждане на тръжни процедури за възлагането им.

По мярката са заложили дейности по реконструкция на гарови комплекси Искър, Стара Загора и Нова Загора. Предвижда се след изпълнение на реконструкцията трите гари да отговарят на изискванията на техническата спецификация за оперативна съвместимост на националната железопътна мрежа с железопътната система в рамките на ЕС за лица с намалена подвижност и лица с увреждания.

ИЗВОДИ:

1.Прави впечатление, че някои от институциите считат, че исканата от тях информация касае само хората с увреждания, работещи в тях, а не като хоризонтална политика. Това касае най – вече чл. 25. Здравеопазване и чл. 27 Работа и заетост. В тази връзка отчитаме необходимостта от разработване на информационни и методични материали в помощ на дейностите и консултативната практика на специалистите в областта.

2.Друг основен извод е, че централните и териториални органи на изпълнителната власт са възприели идеята, че за подобряване на обслужването и изпълнението на политиките за хората с увреждания е необходимо да се прилага интегриран и комплексен подход, междусекторно сътрудничество и координация, както и необходимостта от подкрепа на всички етапи и на всички участващи в процесите.